

Silvano Fausti

Nad evangeliem podle Jana

Porozumět Božímu slovu

e-knihy

Děkujeme Vám za nákup této e-knihy. Jsme rádi, že můžeme touto cestou přinášet dobré zprávy do světa digitálních médií.

Jestliže se Vám podařilo dokument stáhnout z nějakého webu bez placení, tak si jej, prosím, pořídte ještě jednou, férově, na našich webových stránkách <http://www.paulinky.cz/obchod/E-knihy/>. Může se Vám zdát, že je to zbytečné a že chceme na e-knihách vydělávat. I vydání e-knihy nás něco stojí, zejm. autorská práva, překlad a redakční práci. Vaše platby nám tak umožňují vydávání dalších elektronických titulů.

Nakladatelství Paulínky

www.paulinky.cz

Silvano Fausti

Nad evangeliem podle Jana

Porozumět Božímu slovu

© 2002 Centro Editoriale Dehoniano, Bologna

© 2002 Ancora Editrice, Milano

© Nakladatelství PAULÍNKY, 2014

www.paulinky.cz

ISBN 978-80-7450-119-7 (Tištěná kniha)

ISBN 978-80-7450-411-2 (PDF)

ISBN 978-80-7450-412-9 (ePub)

ISBN 978-80-7450-413-6 (Mobipocket)

1. vydání, 2014

2. dotisk, 2021

OBSAH

Úvod.....	14
1. Boha nikdo nikdy neviděl. Jednorozený Bůh, který spočívá v náručí Otcově, ten o něm podal zprávu Jan 1,1-18.....	25
2. A toto je Janovo svědectví Jan 1,19-34.....	50
3. Pojdte a uvidíte! Jan 1,35-51.....	67
4. Teď naberte Jan 2,1-12.....	83
5. Zbořte tento chrám, a ve třech dnech jej zase postavím Jan 2,13-22.....	98

6. Tak musí být vyvýšen Syn člověka, aby každý, kdo věří, měl skrze něho život věčný Jan 2,23 – 3,21	113
7. Otec miluje Syna. Kdo věří v Syna, má život věčný Jan 3,22 – 4,3	138
8. Kdybys znala Boží dar Jan 4,4-42	150
9. Jen jdi, tvůj syn je živ Jan 4,43-54	182
10. Vstaň, vezmi své lehátko a chod'! Jan 5,1-18	197
11. Otec miluje Syna Jan 5,19-30	214
12. Nemáte v sobě Boží lásku Jan 5,31-47	230
13. Kde nakoupíme chleba? Jan 6,1-15	245

14. To jsem já, nebojte se!	
Jan 6,16-21	262
15. Já jsem chléb života	
Jan 6,22-47	271
16. A chléb, který já dám, je mé tělo, obětované za život svět	
Jan 6,48-59	289
17. Nad tím se pohoršujete?	
Jan 6,60-71	301
18. Můj čas ještě nepřišel	
Jan 7,1-10	313
19. Kde jsem já, tam vy nemůžete přijít	
Jan 7,11-36	325
20. Kdo žízní, ať přijde ke mně a pije	
Jan 7,37-53	343
21. Ani já tě neodsuzuji	
Jan 8,1-11	356

22. Já jsem světlo světa	
Jan 8,12-20.....	372
23. Až povýšíte Syna člověka, tehdy poznáte, že jsem to já	
Jan 8,21-30.....	385
24. Dříve než byl Abrahám, já jsem	
Jan 8,31-59.....	398
25. Jsem světlo světa	
Jan 9,1-41	417
26. Já jsem dveře, já jsem pastýř	
Jan 10,1-21	454
27. Já a Otec jedno jsme	
Jan 10,22-42.....	480
28. Já jsem vzkříšení a život.	
Kdo věří ve mne, i když umřel, bude žít	
Jan 11,1-54.....	497
29. Pomazala Ježíšovi nohy	
Jan 11,55 – 12,11.....	531

30. Tvůj král přichází, sedí na oslátku	
Jan 12,12-19.....	545
31. Přišla hodina, kdy Syn člověka bude oslaven	
Jan 12,20-36.....	557
32. Nevěřili v něho	
Jan 12,37-50.....	575
33. Začal učedníkům umývat nohy	
Jan 13,1-20.....	588
34. Nyní je oslaven Syn člověka a Bůh je oslaven v něm	
Jan 13,21-32.....	610
35. Nové přikázání vám dávám:	
Milujte se navzájem, jak jsem já miloval vás	
Jan 13,33-38.....	627
36. Ať se vaše srdce nechvěje	
Jan 14,1-14.....	640
37. Kdo mě miluje, bude zachovávat mé slovo	
Jan 14,15-31.....	655

38. Já jsem vinný kmen, vy jste ratolesti Jan 15,1-17	672
39. Jestliže vás svět nenávidí, uvažte, že mne nenáviděl dříve než vás Jan 15,18 – 16,4a	692
40. Je to pro vás dobré, abych já odešel. Jestliže totiž neodejdu, Přímluvce k vám nepřijde Jan 16,4b-15.....	709
41. Ve světě budete mít soužení. Ale buďte dobré mysli. Já jsem přemohl svět Jan 16,16-33.....	720
42. Nyní oslav ty mne u sebe, Otče, slávou, kterou jsem měl u tebe, dříve než byl svět Jan 17,1-5	738
43. Ať jsou všichni jedno. Jako ty, Otče, ve mně a já v tobě Jan 17,6-23.....	753
44. Aby láska, kterou jsi mě miloval, byla v nich a abych byl i já v nich Jan 17,24-26.....	773

45. Já jsem	
Jan 18,1-11.....	783
46. Proč se ptáš mne?	
Jan 18,12-27.....	799
47. Buď zdráv, židovský králi	
Jan 18,28 – 19,16a.....	821
48. Ježíš Nazaretský, židovský král	
Jan 19,16b-22.....	884
49. Rozdělili si mé šaty a o můj oděv losovali	
Jan 19,23-24.....	895
50. To je tvůj syn. – To je tvá matka	
Jan 19,25-27.....	906
51. Dokonáno je	
Jan 19,28-30.....	924
52. Budou hledět na toho, kterého probodli	
Jan 19,31-37.....	937

53. Ježíšovo tělo	
Jan 19,38-42.....	950
54. Vzali Pána z hrobu a nevíme, kam ho položili	
Jan 20,1-10.....	966
55. Jdi k mým bratřím a oznam jim:	
Vystupuji k svému Otci a k vašemu Otci,	
k svému Bohu a k vašemu Bohu	
Jan 20,11-18.....	983
56. Jako Otec poslal mne, tak i já posílám vás	
Jan 20,19-23.....	1002
57. Pán můj a Bůh můj	
Jan 20,24-31.....	1019
58. Miluješ mě?	
Jan 21,1-25.....	1038
Použité české překlady	1081
Metoda, jak se modlit nad textem	1083

*Mým rodičům
a těm, kdo mi byli svědky
Tváře.*

„Ať vědí, že život a záchrana z beznaděje,
[...] jistota pro celý vesmír, se uzavírá v těchto slovech:
Slovo se stalo tělem“ (*Dostojevskij*).

„Slovo je sdělující
a je tak sdělující,
že když sděluje sebe,
nemá nic, co by nesdělilo“
(*sv. Magdaléna de' Pazzi*).

ÚVOD

Ostatní tři evangelia jsou dějinně-teologickým vyprávěním o Ježíšově životě. Evangelium, které je připisováno Janovi, je víc jako divadlo, „podívaná“, v které je „vidět“ toho, kdo „mluví“. Je to pletivo rozhovorů a dlouhých monologů s krátkými údaji o místě, čase a činnosti; protagonistou je samo Slovo, které se stalo v Ježíši tělem, aby se zjevilo člověku a vstoupilo s ním do rozhovoru. Je to drama setkání/střetu člověka s jeho Slovem, který byl stvořen, a to pro ně.

Náš úděl se totiž odehrává ve sdílení slova: to může ve sdílení, společenství a štěstí rozkvétat, nebo v neshodě, osamocení a úzkosti ztroskotat. Všecko u nás záleží na slovu, které může plodit pravdu a světlo, svobodu a lásku, dar a život, nebo může být příčinou omylu a temnoty, otroctví a nenávisti, vlastnění a smrti. Evangelium podle Jana je jako „koncert“, boj (*cum-certaine* = bojovat s) těchto protikladných skutečností, ke kterým nikdo není netečný. Jde tu o to, po čem všichni toužíme, nebo čeho se obáváme, o to, co nám dá naši identitu, nebo nás o ni připraví.

Ve zprávě o stvoření se praví, že každý živočich byl stvořen podle svého druhu; o člověku se ale neříká, že patří k nějakému druhu. On je totiž nositel slova: „stává“ se slovem, které

poslouchá a na které odpovídá. On je svobodný v tom, že si svou povahu může určovat. Jestliže poslouchá Boží slovo, má účast na Boží přirozenosti; jestliže poslouchá jiná slova, stává se jejich obrazem a podobou.

Slovo nás staví do vztahu s druhými a dává nám k dispozici všechnu skutečnost, v dobrém i ve zlém. Vchází nám do sluchu, zažihá rozum, zahřívá srdce a hýbe nám rukama a nohama: „informuje“ naše schopnosti a energie, naše cítění a myšlení, chtění a konání, celou naši existenci. Jako nás slovo informuje, tak nás také proměňuje.

Zatímco člověk je svou „přirozeností“ naslouchání a odpovídání, Bůh je Slovo, sdělování sebe beze zbytku. Mluvit znamená odevzdávat se druhému. Bůh a člověk jsou partnery v rozhovoru: v dialogu si ti dva vyměňují všechno a stávají se při zachování rozdílnosti jedinou skutečností.

Stát se jako Bůh! Tento náš sen má také Bůh; a uskutečňuje se skrze naslouchání Slova, které nám dává moc stát se Božími dětmi.

Zjišťujeme ale, že věci nejsou tak jednoduché: slovo je pro nás také místem víceznačnosti a nedorozumění, které je pramenem všeho zla. Je to, jako by sem pronikl nějaký *virus*, který poškodí náš program. Evangelium je pak jako *antivirus*, který opraví konkrétní omyl, způsobený nám jistými slovy. Jedná se o základní slova, jako je otec, syn, pravda, svoboda, důvěra, láska, které se týkají samotné možnosti naší lidské existence. Evangelium je protilátka, která je „zbavuje jedu“ smrti a vrací jim jejich autentičnost.

Vedle svého terapeutického rázu je Slovo také „maieutické“: jako opravuje náš genetický kód, tak nás postupně rodí k naší identitě Božích synů a bratří ostatních lidí. Evangelium podle

Jana, nazývané také „čtvrtým evangeliem“, které uvádí jako protagonistu Slovo, má právě tento záměr. Nejvhodnější formou pro tento účel je forma dialogu. Kdo ho čte, je sám čten a interpretován tím, co čte: Slovo říká to, co se v něm odehrává, a působí v něm to, co říká. Na konci si čtenář všimne, že se sám stává novým vyprávěním: vyprávěním o Slově, kterému naslouchal. Zatímco Marek říká, že zaseté Slovo roste „automaticky“ (srov. Mk 4,28), Jan se snaží kontemplovat, jak toto rašení a růst dospívá až k plnému plodu.

Janovo evangelium neobsahuje „exorcismy“, protože samo Slovo pravdy je exorcismem, který osvobozuje od lži. A neobsahuje ani vyprávění o proměnění na hoře (srov. však 12,28b), jež je konečným důsledkem každého exorcismu, protože ono je hlediskem, kterým Jan nahlíží všechno. Je to totiž evangelium Slávy.

Historičnost evangelia podle Jana

U Jana jsou „fakta“ redukována na minimum: jsou to krátce vyprávěná „znamení“, která nechávají široký prostor jejich významu. Čtvrté evangelium víc interpretuje než vypráví.

To ale není na újmu historičnosti. Dějiny nejsou jen souhrnem nastalých událostí, ale především smyslem, který obsahují a který vyvolává události další. Nějaká skutečnost je historická proto, že určuje začátek nějakého procesu, který upravuje způsob chápání a jednání člověka. Jablko, které spadne na Newtonovu hlavu, je „historické“ kvůli interpretaci, která z toho plyne. Bylo přece tolik jiných jablek, která spadla na zem, a ta žádné dějiny netvořila! Julie a Romeo jsou historické osoby nejen proto, že existovaly, ale

protože je ještě dnes nachází sám v sobě každý čtenář Shakespeara. Součástí původního smyslu nějakého dějinného vyprávění se stává také smysl, kterému to vyprávění dalo vzniknout v dějinách.

Evangelium podle Jana, chápáné především jako interpretace, je tedy vrcholně historické: není jen nějakým oknem, otevřeným do dvora minulosti, abychom viděli, co se tehdy událo, ale je spíš zrcadlem, které ukazuje to, co se děje tady a teď v tom, kdo ho čte.

Kdo se chce pokusit o komentář k evangeliu podle Jana, narazí na zvláštní potíž, kterou s ostatními evangelií nemá. Markovo a Lukášovo evangelium je totiž řada hluboce symbolických vyprávění: aby jim bylo možno rozumět, stačí je vysvětlit a objasnit. Evangelium Matoušovo je zase uspořádáno „didakticky“ tak, že je rozděleno do pěti řečí, na které vždy navazuje výpravný oddíl, který ukazuje, jak Ježíš dělá to, co předtím říká: v něm se slovo a činnost vzájemně osvětlují. U Jana je ale málo vyprávění a skoro všecko je výklad. To působí nesnáz: jak vyložit samotný výklad, objasnit objasnění? To je pracnější než parafrázovat poezii, riskantnější než zanotovat symfonii, směšnější než vysvětlovat vtip.

Evangelium podle Jana je vskutku jednoduché, jeho jednoduchost ale může klamat. Už jeho první čtení si člověka podmaní: hned pochopíme, že Ježíš tím, co dělá a říká bratřím, ukazuje Otcovu lásku. Když se ale snažíme chápat lépe, věci se zkomplikují. Člověk má dojem, že plave v oceánu nebo že se snaží udržet vodu v náruči. Nezbyvá než se ponořit dovnitř a zálibně si hrát s vlnami a ztrácet se v horizontu bez horizontu. Je to evangelium, do kterého je třeba vstoupit s *esprit de finesse*, s kontemplativním zrakem, který si vychutnává vodu a vzduch, pohyb a světlo. Čteme ho jednou a podruhé, přežvykujeme a hloubáme o něm, vychutnáváme

si ho a asimilujeme ho. Každá věta je vlna téhož moře a přináší tutéž nekonečnou skutečnost. Kdo se jí oddá, žije v nové dimenzi a je ve svém živlu: nachází svůj život právě jako ryba ve vodě nebo ptáček ve vzduchu.

Obsah, členění a cíl

Evangelium podle Jana se skládá z 15 416 řeckých slov a používá 1 011 různých slovíček. Jsou to jednoduché a původní termíny, vysoce evokativní, často spojované v protikladech, takže v každém z nich zaznívá celek lidské zkušenosti. Z jeho 868 veršů má jen 153 paralely v ostatních evangeliích.

Obsahem tohoto evangelia je Syn, který mluví k bratrům o Otci, kterého ještě neznají. *Otec* se vyskytuje přímo 136×, z toho 109× označuje nebeského Otce, který je označován také jako „Bůh“, „ten, který posílá“, ten, „od kterého“ a „k němuž“, nebo další výrazy. *Syn* se vyskytuje jen 55×, většinou jako označení Ježíše. Jelikož ale je to on, který stále jedná a mluví, všechno jeho jednání a mluvení se děje s vědomím, že je Syn, který zná a miluje Otce a bratry. Tento vztah Otec/Syn je Sláva (41×), kterou můžeme „znát“ a o ní „vědět“ (141×), „vidět“ ji (110× se čtyřmi různými řeckými slovesy): proto je tu „slovo“ a „mluvení“ (99×), „svědčení“ a „svědectví“ (47×) o „pravdě“, o tom, co je „pravé“ a „pravdivé“ (48×), aby skrze Slovo „svět“ (78×) „uvěřil“ (98×), měl „život“ a „žil“ (53×). K tomu dojde v rozhodující „hodině“ (26×), kdy se Bůh stane naším „přebýváním“ (40×) a my jeho. Věření v Synovo slovo a jeho přijetí z nás činí to, co jsme: milované Otcovy děti, které milují své bratry.

Jak už bylo řečeno, text pojednává o málo činnostech: celkem o sedmi „znameních“ (svatba v Káně: 2,1-11; uzdravení syna královského úředníka: 4,46-54; uzdravení ochrnutého: 5,1-18; dar chleba: 6,1-13; kráčení po moři: 6,16-21; uzdravení slepce: 9,1-41; vzkříšení Lazara: 11,1-44) a o osmi „symbolických úkonech“ (vymrskání bičem v chrámě: 2,13-22; odpuštění cizoložné ženě: 8,1-11; pomazání v Betánii: 12,1-11; mesiášský vstup na oslátku: 12,12-19; mytí nohou: 13,1-20; skýva podaná zrádci: 13,21-30; darování učedníka jeho matce a matky učedníkov: 19,26n; bohatý rybolov na Tiberiadském jezeře: 21,1-14).

Tato znamení a symbolické úkony, popisované málo slovy, vždycky odkazují na znamenitou skutečnost: na Slávu naplněné lásky, která se zjevuje v hodině vyvýšení na kříži.

Všechno ostatní je jediný dialog, který „působí“ ve čtenáři skutečnost, kterou to které „znamení“ nebo „symbol“ znamená. V některých případech, jako v rozhovoru s Nikodémem nebo se Samařankou, ale ještě víc v druhé části evangelia, je tím znamením samo Slovo, které s námi rozmlouvá.

Množství hlasů, které vstupují na scénu, se vlastně redukuje na dva: na hlas Ježíšův a na hlasy všech ostatních, kteří představují naše různé reakce na jeho hlas. On je protagonista: věčné Boží „Slovo“, Syn, který zjevuje Otcovu lásku. My jsme protivníci, účastníci rozmluvy s ním, kteří tu a tam přicházíme na světlo jejich pravdy. Na konci se všechny hlasy spojí do jediného Slova: do slova Syna a každého bratra, který poznal a přijal Otcův dar. Je to drama se šťastným koncem, naše přejití ze smrti do života.

Obsahem této „radostné zvěsti“ je tedy samo Slovo, které se stává tělem v Ježíši, Synu, který se stává bratrem všech lidí, aby uvěřili Otcově lásce, znovu objevili svou synovskou identitu a stali se bratry.

Členění evangelia podle Jana je výrazně lineární. Po počátečním hymnu, předejře s tématy, která se mají rozvinout (1,1-18), a po svědectví Jana Křtitele spolu se svědectvím prvních učedníků (1,19-51) začíná první část, nazývaná „kniha znamení“ (kapitoly 2 – 12), která připravuje část druhou. Ta se odehrává během jednoho dne a představuje „hodinu“, v které se naplňuje to, k čemu znamení odkazují: oslavení Syna, který nás miluje až do krajnosti a který nám odevzdává svého Ducha (kapitoly 13 – 19). Následuje třetí část, která zahajuje nové stvoření: učedníci dostávají jeho ducha a jsou schopni pokračovat ve světě v Synově misii (kapitoly 20 – 21).

Cílem tohoto evangelia je uvěřit, že Ježíš je Mesiáš, Boží Syn: kdo ho přijme, ten má život věčný, život Boží (20,31; srov. 1,12), tu nevýslovnou lásku mezi Otcem a Synem, která se vylévá na všechny jeho tvory.

Prostředkem k dosažení tohoto cíle je samo Slovo dosvědčované v evangeliu, které s námi vstupuje do rozhovoru. Ten vyvolává pohoršení a uvádí do pohybu „krizi“, proces zjevení Boha a naší spásy.

Evangelium podle Jana představuje drama o rozhodování mezi vírou a nevírou, boj mezi světlem a temnotou, kterou v sobě má každý z nás. Slovo podněcuje a rozvíjí, reprodukuje a otvírá v čtenáři pozvolnou cestu osvětlení. Slova evangelia, která na sebe navazují ve volné asociaci, mají moc přinést svobodu do vztahů mezi námi a osvobodit hlubokou pravdu našeho srdce.

Místo, doba vzniku a adresáti evangelia

Evangelium podle Jana vzniklo v žido-křesťanské komunitě, v diaspoře, která žila pravděpodobně v Efezu nebo možná v syrské Antiochii nebo v jiných městech, v nichž byla silná židovská komunita, která byla v kontaktu s helénistickým světem.

Text nese známky traumatu, které utrpěli první žido-křesťané, když byli vyloučeni ze synagogy. Je třeba ho tedy datovat do devadesátých let.

Pro čtvrté evangelium typický „antijudaismus“ je třeba vykládat jako polemiku s těmi, kteří se považovali za jediné židy a vylučovali ze svého společenství Kristovy následovníky. Jenže také oni se považovali a považují za židy: tvoří tu část Izraele, která se v Ježíši setkala se zaslíbeným Mesiášem. Je to spor v rodině, mezi bratry, s touhou být jako bratři uznávání.

Ten však byl naneštěstí vykládán v „antisemitském“ smyslu s tragickými důsledky, které trvají dodneška. To je ale úplně opak než to, co zamýšlel evangelista: úplně se tu převrací způsob, jak křesťané mají chápat židy a sebe samy, a tím se rozbíjí srdce Kristova poselství a jeho díla.

Autor

Velmi se diskutuje o sepsání a autoru čtvrtého evangelia, které nazýváme Janovým jménem. Tradice ho totiž připsala apoštolu Janovi, Zebedeovu synu a Jakubovu bratru, a navíc ho ztotožnila s „učedníkem, kterého Ježíš miloval“: ten při poslední večeři pokládá svou hlavu do Ježíšova klína (13,23.25), stojí s Ježíšovou matkou u kříže (19,26), všechno to viděl a dosvědčil

to pro nás (19,35), jako první uvěří v Zmrtvýchvstalého (20,2.8) a na konci evangelia je potvrzen jako autor knihy (21,7.20.24).

Každý autor píše s úmyslem předat čtenáři svou zkušenost: Jan ho chce dovést k tomu, aby se v evangeliu poznal v různých osobách a nakonec aby se ztotožnil s ním, učedníkem, který poznal Pána a uvěřil v jeho lásku. S Origenem můžeme říct: „Konečně je třeba mít smělost tvrdit, že prvotinou celého Písma jsou evangelia, ale prvotinou evangelií je evangelium podle Jana, jehož smysl nikdo nemůže pochopit, pokud nepoložil svou hlavu na Ježíšova prsa“.

Evangelium podle Jana je od počátku považováno za „evangelium duchovní“ (Klement Alexandrijský). Jeho symbolem je orel. Ten se pohybuje vpřed tak, že plachtí: bez pohybu křídel stoupá ve stále užších a vyšších kruzích, ve vzestupném proudu, a ustavičně rozšiřuje obzor, až nakonec obejmě veškerou dálí v nebi i na zemi, v čase a prostoru bez konce, který proniká vším prostorem a vším časem. Budoucnost je tu již přítomná a přítomnost je už budoucností. V tom, *kde* se člověk právě nachází, je současně přítomno také, *odkud* přichází a *kam* jde. Nikdy se přitom neztrácejí správné proporce a vzdálenosti; naopak, všechno dostává tu správnou úměrnost a vzdálenost, protože jsou zaostřeny pronikáním pohledem orla jako z ohniska hyperboly. Je to sám Bůh, který všechno a každého vidí a uvádí do bytí v jeho realitě.

Tento komentář

Tento komentář vznikl na základě souvislé četby evangelia, která se konala každý týden po tři roky v kostele sv. Fidela v Miláně. Projevuje se to jak v záměru, tak ve stylu.

Chce pomoci čtenáři vstoupit do tajemství Slova, které se v Ježíši stalo tělem, aby se nechával stále víc zapojit do rozhovoru s ním.

Nebyla odstraněna opakování, protože jsme je považovali za užitečná pro toho, kdo bere do rukou tuto knihu s uvolněným duchem a v časovém odstupu jednotlivých textů. Samo Janovo evangelium obsahuje mnoho opakování, která čtenáře přivádějí pokaždé na hlubší rovinu pochopení.

Tento komentář předkládá jednotlivé úryvky evangelia v českém liturgickém překladu. Po nich následuje první část s *poselstvím v kontextu* a druhá část s *četbou textu*; třetí a čtvrtá část, *cvičení a texty k prohloubení* dávají pokyny pro čtenářovu osobní práci, ke které, jak doufáme, dostal chuť při životě se Slovem.

Vyslovuji vděčnost a požehnání především tomu, kdo inspiroval toto evangelium a kdo ho sepsal. Potom všem komentátorům a vědcům, dřívějším i dnešním, kteří mně k němu usnadnili přístup. Zvláštní poděkování patří otci Filippu Clericimu, s kterým jsem se pustil do jeho čtení a výkladu. Děkuji také účastníkům, kteří dali podnět k tomuto komentáři a obohatili ho svými postřehy. A konečně díky si zaslouží otec Cesare Geroldi, Graziella Ronchi, Enrica D'Auria, Franca Montagna, Barbara Centorame, Marina Galli a Beatrice Schiralli, kteří různým způsobem na tomto díle spolupracovali.

Jak se modlit evangelium

Evangelium bylo napsáno proto, aby se četlo, aby mu bylo rozuměno a aby se žilo. Komentář může pomoci při jeho četbě a chápání, ale abychom mohli evangelium žít, musíme z něj učinit předmět modlitby: mezi mluvením a konáním je prostředním článkem modlitba, která není jen jako moře, ale přímo jako nekonečný oceán.

Na cestě modlitby není nikdo učitelem. Ale Pán nám pomáhá a poučuje nás svým Slovem a Duchem. Z naší strany je ale třeba se vybavit metodou a úsilím, přitom však hned nechat prostor pro činnost Boha, když se ohlásí.

Kdo hledá v četbě, nachází v meditaci; kdo hledá v meditaci, nachází v modlitbě; kdo hledá v modlitbě, nachází v kontemplaci; kdo hledá v kontemplaci, nachází v sjednocení.

Dovolujeme si předložit následující metodu *lectio divina*, starou, ale osvědčenou. Může se zdát jako každá metoda na začátku složitá. Ale když ji používáme a naučíme se ji, ukáže se jako užitečná víc, než jsme si mysleli.

**1. BOHA NIKDO NIKDY NEVIDĚL.
JEDNOROZENÝ BŮH, KTERÝ SPOČÍVÁ
V NÁRUČÍ OTCOVĚ,
TEN O NĚM PODAL ZPRÁVU**
Jan 1,1-18

- 1 Na počátku bylo Slovo a to Slovo bylo u Boha
a to Slovo byl Bůh.
- 2 To bylo na počátku u Boha.
- 3 Všechno povstalo skrze ně
a bez něho nepovstalo nic, co jest.
- 4 V něm byl život a ten život byl světlem lidí.
- 5 To světlo svítí v temnotě a temnota ho nepohltila.
- 6 Byl člověk poslaný od Boha, jmenoval se Jan.
- 7 Přišel jako svědek, aby svědčil o tom světle,
aby všichni uvěřili skrze něho.
- 8 On sám nebyl tím světlem, měl jen svědčit o tom světle.
- 9 Bylo světlo pravé, které osvěcuje každého člověka;
to přicházelo na svět.
- 10 Na světě bylo a svět povstal skrze ně,
ale svět ho nepoznal.
- 11 Do vlastního přišel, ale vlastní ho nepřijali.
- 12 Všem, kdo ho přijali, dal moc stát se Božími dětmi,
těm, kdo věří v jeho jméno,
- 13 kdo se zrodili ne z krve, ani z vůle těla, ani z vůle muže,
ale z Boha.

- 14 A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi.
Viděli jsme jeho slávu,
slávu, jakou má od Otce jednorozený Syn,
plný milosti a pravdy.
- 15 Jan o něm vydával svědectví a volal:
„To je ten, o kterém jsem řekl:
„Ten, který přijde po mně, má větší důstojnost,
neboť byl dříve než já.““
- 16 Všichni jsme dostali z jeho plnosti, a to milost za milostí.
- 17 Neboť Zákon byl dán skrze Mojžíše,
milost a pravda přišly skrze Ježíše Krista.
- 18 Boha nikdo nikdy neviděl.
Jednorozený Bůh, který spočívá v náruči Otcově,
ten (o něm) podal zprávu.

1. Poselství v kontextu

„Boha nikdo nikdy neviděl. Jednorozený Bůh, který spočívá v náruči Otcově, ten o něm podal zprávu.“ Vidět matku znamená narodit se, vidět Boha znamená přijít do světla vlastní tváře. Člověk v nostalgii po tom, před kterým je sám sebou, je touhou vidět Boha, jeho skrytou tvář. Boha ale nikdo nikdy neviděl, protože se k němu na začátku Adam obrátil zády.

Nemáme žádný jeho obraz, protože jediným jeho obrazem a podobou jsme my, když stojíme před ním. On je naše „přirozené místo“: všude jinde jsme na nesprávném místě, bolestiví jako vykloubená kost, cizí sobě i všemu.

Ježíš Kristus, jednorozený Bůh, který je v Otcově náruči, nám svými skutky a slovy, svým životem a smrtí ukázal Boha

do té míry, že řekl: „Kdo viděl mne, viděl Otce“ (14,9). Ano, on je Slovo, které se kvůli tomu stalo „tělem“.

Evangelista, kterého podle tradice nazýváme Janem, v prologu říká, že, jak a proč Ježíš přišel, aby nám tohoto Boha zjevil. Vlastně tu jen ohlašuje témata, která se budou rozvíjet v následujících částech knihy.

Začátek Janova evangelia nás přivádí jakoby jedním mávnutím křídel nad prostor a mimo čas, mimo všechny tvory, aby nám ukázal Ježíše, člověka schopného v plném slova smyslu k tomu, aby nám vypověděl to, co je neviditelné. S překvapením zjišťujeme, že ten, který se rád nazýval Synem člověka a který se prohlásil za Syna Božího, je Slovo, které je od věků u Otce a je Bůh. Toto Slovo, dosvědčované mudrci a proroky, ale nikdy nepoznané, se stalo tělem v Ježíši, aby nám zjevilo a darovalo svou slávu Otcova Jednorozeného, abychom tak v něm mohli zjistit, že jsme Boží děti.

Prolog je jako začátek nějaké symfonie, v které se předem přehrávají jednotlivé motivy. V dějinách teologie je jako důl drahých kamenů, z kterých se čerpaly ty nejdůležitější úvahy o Trojici a o vtělení. Je to hymnus o Slově, světle a životě všeho, kde to, co se vypovídá, otvírá člověka pro harmonie nevyslovitelného. Jeho kořeny víc než v řecké tradici, třebaže ji autor používá, leží ve Starém zákoně, v těch textech, které zpívají o tvůrčím Slově a Moudrosti, které jsou personifikacemi Boha působícího v přírodě a v dějinách.

Při četbě tohoto hymnu máme dojem, že jsme letem orla přeneseni na velmi vysoké místo, které však známe, které jako by bylo naší hnízdem, kde se cítíme dobře jako doma. Ano, právě ve Slově nakloněném k Otci nacházíme svou vlast: samotného Otce.

Smysl prologu můžeme plně pochopit až na konci evangelia: první slovo každého proslovu je srozumitelné až po slově posledním. Ale jako každá kniha, tak i tato se čte od začátku, kde kvůli porozumění autor používá slova všem známá a silně evokující, s nimiž si dále bude hrát ve vyprávěních, v kterých se vysvětlují jejich neprobádané možnosti. Termíny, které prolog užívá, jsou v pořadí jejich prvního výskytu tyto: počátek, být, slovo, Bůh, všechno, nic, být stvořen/stát se, život, světlo, člověk, temnota, pohlit, poslat, svědčit, věřit, svět, poznat, vlastnictví, přijmout, děti, krev, tělo, vůle, zrodit se, přebývat, vidět, sláva, jednorozený, Otec, milost, pravda, přijít po/před/dříve než, zákon, Mojžíš, Ježíš Kristus, náručí, vypovědět. Tématem prologu je tedy „Slovo“, původ všeho bytí, které se stalo tělem v Ježíši Kristu, abychom se my mohli stát Božími dětmi tím, že nám zjevil to, co je neviditelné. Činnost tohoto Slova bude tématem celého evangelia, v jehož průběhu se budou zde naznačená témata rozvíjet.

A s překvapením uvidíme, že Slovo v nás postupně působí to, co říká. Když ho posloucháme, tvoří nás ke svému obrazu a podobě; když ho čteme, ono nás čte v naší původní pravdě, ke které nám otvírá přístup. Tento prolog předjímá to, co se bude dít v čtenáři evangelia.

V evangeliu se slovo *Logos* (= Slovo) jako personifikovaná bytost vyskytuje jen v prologu, a to až do v. 14, kde se říká, že se stal tělem, aby nám zjevil svou slávu jednorozeného Syna. Následně se mluví o Ježíši a objasňuje se, proč a jak se stává naším bratrem.

Text se může rozdělit mnoha způsoby, podle různých kritérií a hledisek. Mnoho autorů se pokoušelo ho analyzovat a objevili struktury soustředné, paralelní, spirálovité, sestupné/vzestupné

nebo ještě jiné, a ukazovali v nich rozdělení na strofy. Je ale dobré si uvědomit, že každý text je vždycky *textus*, tkanivo, pletivo, dokonce organická jednotka, živé tělo, kde každý jednotlivý prvek má smysl díky své funkci v celku, v návaznosti na to, co předchází a co následuje. Proto je lepší mluvit o členění než o rozdělení.

Nemusíme se zabývat jádrem této komplexní otázky, aby nám bylo dostatečně jasné, co prolog říká. Začátek mluví o *Logu* u Boha a o jeho úloze ve stvoření a ve vykoupení, střední část pojednává o tom, že se *Logos* stal v Ježíši tělem, a závěr nás zpravuje o tom, jak nám Ježíš vypověděl o Otci. Účelem toho všeho je, abychom se my, když ho posloucháme a přijímáme, stali Božími dětmi.

Ten Ježíš, který se nám ve znameních a řečech zjevuje v evangeliu, nám bude moci vyprávět o Bohu, kterého nikdo nikdy neviděl, protože on je slovo Boží, sám Bůh, který se stal tělem, aby přebýval mezi námi. Je pověřen, aby nám představil Otce, protože on je „jediný“ Syn. Oddání, nebo neoddání se jeho osobě znamená pro nás přijmout, nebo odmítnout naši pravdu, že jsme synové. To je ten soud, který je každý člověk povolán vyhlásit nad svým životem.

Jak vidíme, Jan představuje „vysokou christologii“, obsahující vrcholné poznání, které prvotní církev měla o Ježíši.

Když přistupujeme k tomuto textu, máme dojem, že přecházíme sem a tam na úpatí obrovského masivu, který se tyčí nad oblaky, nad samé nebe. Je to nepřístupná hora: je to neznámý Bůh, neviditelná Sláva, nevýslovné Jméno. Jímá nás pocit nekonečného úžasu, propastné závratě. Ale pak nás ihned naplní radostí skutečnost, že tato hora sestoupila k nám, že nevýslovný je Slovem, Sláva má tvář Syna člověka, Jméno se jmenuje Ježíš.

Celé evangelium bude vykládat a nabízet ten dar, ve kterém se Bůh daroval v těle Syna, v němž vidíme Slávu, již jsme odrazem.

Až poznáme, jak on poznává nás – což se teď děje jen nedokonale, v zrcadle a nejasně (srov. 1 Kor 13,12) –, tehdy ho uvidíme tváří v tvář; naše tvář zazáří jeho světlem a my mu budeme podobni, protože ho budeme vidět, jak je (srov. 1 Jan 3,2b). Tehdy „tě uvidím v tvé kráse a sebe uvidím v tvé kráse. Kéž se k tobě připojím v tvé kráse a ty ke mně ve své kráse, a moje krása kéž je tvá a tvá kéž je má; tak budu tebou v tvé kráse a tu budeš mnou ve své kráse, protože tvá krása bude má“ (*Jan od Kříže*).

Ježíš je Slovo, které je u Otce, sám Bůh, život a světlo toho, co bylo stvořeno, který si mezi námi zbudoval stan. On je jednorozený Syn, který se stal „tělem“, aby nám vyprávěl o Otci a aby nám ve své tváři vrátil naši tvář synů.

Církev je zastoupena zájmenem „my“, které se vztahuje k těm, kdo viděli Slávu, uvěřili v jeho jméno, přijali důstojnost stát se dětmi a přijali milost za milostí.

2. Četba textu

v. 1: *Na počátku bylo Slovo.* „Slovo“, v řečtině *Logos*, byl běžný výraz pro označení „vnitřního smyslu světa“. Evangelista jeho obsah obohacuje a upřesňuje, když mu připisuje vlastnosti Božího „Slova“ a Boží „Moudrosti“, které jsou vlastní biblické tradici.

Slovo odlišuje člověka od zvířete. Jako princip poznání a komunikace, práce a proměny, lásky a svobody se může slovo převrátit v lež a klam, ničení a úpadek, sobectví a otroctví.

Slovo utváří lidský intelekt a vůli, a tak určuje jeho bytí a jednání. V dobrém i špatném slova smyslu se člověk stává slovem,

které poslouchá. Ono je jako semeno, které plodí podle svého druhu: slovo Boží v nás plodí Boží děti.

Slovo předpokládá někoho, kdo mluví, kdo se vyjadřuje a dárkuje, a někoho druhého, kdo ho poslouchá, vtiskne a přijme ho do sebe. Slovo předpokládá dvě osoby, které vstoupí do vztahu, do rozhovoru. Rodí se z lásky toho, který mluví, a je opětováno tím, kdo poslouchá: rodí se z lásky a plodí lásku. Proto Bůh, který je láska (srov. 1 Jan 4,8), je také Slovo.

Začátek evangelia odkazuje na Gn 1,1nn, kde se praví, že „na počátku“ Bůh řekl, a všechno „se stalo“. Zde evangelista tvrdí, že když na počátku povstával svět, Slovo tu už bylo; ono existuje už před světem, od věků: je Bůh.

Na počátku všeho není nutnost nebo náhoda, nucení nebo osudovost, činnost nebo produktivita: je tu Slovo, které je vůle a racionalita, láska a svoboda, komunikace a naslouchání, otázka a odpověď. To, co bylo na počátku, charakterizuje to, co je teď a co bude následovat: odlišný způsob vidění Boha s sebou nese odlišný způsob vidění člověka a naopak.

a to Slovo bylo u Boha. V řečtině je předložka *pros*, která znamená „u“, jak se obvykle překládá, ale také „směrem k“, což napovídá něco dynamického, typického pro každý vztah. Dáváme přednost tomu druhému významu, který je v tomto kontextu vhodnější. Slovo se totiž vždycky obrací na někoho.

Kromě toho v řeckém textu je před slovem „Bůh“ člen, což se v češtině nedá rozlišit. V Novém zákoně slovo „Bůh“ se členem znamená „Otec“, zatímco bez členu má funkci přísudku (jako v následující větě: „to Slovo bylo Bůh“). Slovo, které se bude obracet ke světu, aby ho stvořilo a spasilo, je totéž, které bylo od věků obráceno k Otci. V jednotě Boha je různost a rozlišnost,

která působí komunikaci a společenství v nevýslovném rozhovoru Otce a Syna.

a to Slovo bylo Bůh. Logos, který potom bude nazýván jednorozeným Synem, je Bůh, rovný Otci a od něho odlišný. Praví se tu, že Slovo je Bůh, a ne že Bůh je Slovo. Bůh totiž není jen Slovo (= Syn), ale také Otec a Láska mezi nimi oběma.

Ve Starém zákoně je Slovo a Moudrost personifikace Boha, způsob jeho bytí. Zde se Slovo liší od Boha, který je Otec: je k němu obráceno a současně je mu rovné. Bůh je jeden, ale není sám. Už před stvořením světa je Bůh vztah a rozhovor; proto stvoření, které uvede v bytí, bude mít stejné vlastnosti.

v. 2: *To bylo na počátku u Boha.* Zde se podtrhuje to, co už bylo řečeno ve v. 1 o Slově před stvořením; a hned nato se bude pojednávat o jeho úloze při stvoření.

v. 3a: *Všechno povstalo skrze ně.* „Všechno“ znamená vesmír se zdůrazněním toho, že každé jednotlivé bytí začíná existovat skrze Slovo a že v něm nachází svůj počátek.

Logos, jak už bylo řečeno, označoval Janovým čtenářům „vnitřní smysl světa“, který ho drží vcelku a dává mu řád: slovo kromě toho, že odlišuje člověka, je principem, který řídí veškerenstvo. Když evangelista užívá tento termín, vstupuje do dialogu s řeckou kulturou: ale současně ho obohacuje tím, že mu připisuje hebrejské vlastnosti Slova (srov. Gn 1,1nn; Iz 55,10n) a Moudrosti, která je na počátku stvoření (srov. Př 8,22-31; Job 28; Bar 3,9 – 4,4; Sir 24; Mdr 6 – 9).

Svět je stvořen Slovem a Moudrostí, která ho předchází, vytváří mu projekt a tvoří ho, a tak mu dává svůj *imprinting* jinakosti a vztahu, naslouchání a odpovědi, přijetí a odpovědnosti,

inteligence a svobody. Jen v této optice je veškerenstvo pozitivně rozumné, určené k životu a ke štěstí.

Říká se, že Bůh tvořil svět písmeny abecedy. Chce se tím říct, že každá skutečnost je pochopitelná a sdělitelná slovy. Kdo umí „číst“, může chápat, zapojovat se a dovádět všechno k jeho plnému smyslu. Bůh, který se svým Slovem je počátkem všeho, se stává cílem všeho pro člověka, který mu rozumí. Jen v něm, stvořeném šestého dne, Slovo činné už od prvního dne dochází sluchu. Člověk svou odpovědí přivádí stvoření k sedmému dni, k Božímu odpočinku, když se sám stává jako Slovo.

Stvořitelské Slovo není nějaký demiurg nebo abstraktní jsoucno, poloviční Bůh nebo nějaká idea: je to sám Bůh, který tvoří každou věc skrze své Slovo, jež se stalo v Ježíši tělem. „Všecko je stvořeno skrze něho a pro něho. On je dříve než všechno ostatní a všechno trvá v něm“ (Kol 1,16b-17). On je totiž Syn, vyzařování jeho slávy a otisk jeho podstaty (srov. Žid 1,3a). Zatímco o světě se říká, že „povstal“, protože měl začátek, o *Logu* se čtyřikrát říká, že už „byl“. Mezi bytím a nicotou je proces stávání se neboli stvoření.

a bez něho nepovstalo nic, co jest. Negativním způsobem se typicky hebrejským stylem zdůrazňuje to, co bylo právě řečeno. Věta „všechno povstalo skrze ně“ odpovídá věta „bez něho nepovstalo nic, co jest“. Slovo je od věčnosti životem toho, co existuje v čase: „bez něho“ se každá skutečnost vrací do propasti své nicoty, ustupuje z bytí do nebytí (zajímavý je Origenův výklad: „V oddělení od něho se stalo ničím to, co bylo předtím stvořeno“).

Jediným stvořitelem je Bůh: neexistuje nějaký dobrý a špatný princip, jeden duchovní a druhý hmotný, jeden dobrý a druhý zlý. Dobro a zlo se nezakládá na stvoření, ale na poslušání/odpovědi, kterou člověk dává nebo odpírá Slovu, jehož je

stvoření nositelem. Na počátku je všechno „dobré“ a člověk sám je „velmi dobrý“, protože je nositelem Slova (srov. Gn 1,4.10.12.18.21.25.31).

vv. 3b.4a: *co jest. V něm byl život.* Závěr v. 3 a začátek v. 4 nabízí trojí možné rozdělení textu: „a bez něho nepovstalo nic (z toho), co jest. V něm byl život“ atd., nebo: „a bez něho nepovstalo nic z toho, co jest (stvořeno) v něm; byl život“ atd., nebo: „bez něho nepovstalo nic. To co bylo (stvořeno), v něm byl život“. Každé čtení nabízí vlastní výklad. My si s většinou současných exegetů zvolíme poslední rozdělení s tím, že si uvedeme překlad X. *Léona-Dufoura*: „V tom, co bylo (stvořeno), (ono, tj. Slovo) bylo životem“.

Pojem „život“ se vyskytuje 37× v Janově evangeliu z celkového výskytu 133× v Novém zákoně, z nichž 13× je v 1 Jan a 17× ve Zjevení. To slovo zde neznamena život biologický, který zanáka smrtí. Životem je Bůh sám, z jehož dechu pochází lidská existence (srov. Gn 2,7). On všechno stvořil k bytí a v jeho tvorech není žádný jed smrti (srov. Mdr 1,14). Smrt, pocházející z našich rukou a vyvolaná našimi omyly (srov. Mdr 1,12), vešla do světa ďáblovou závistí (srov. Mdr 2,24), jehož lživá ústa zabíjejí duši (srov. Mdr 1,11).

Bůh už do středu rajske zahrady umístil „strom života“ (srov. Gn 2,9). Ten je od začátku vázan na poslouchání Slova (srov. 2,16), jak to bude upřesněno ve smlouvě s Izraelem (srov. Dt 30,20). Posloucháním Boha setrváváme ve společenství s ním a máme účast na plnosti jeho života.

Slovo se neobrací jen na Otce, ale také ke světu: jako je láskou a životem v Božím nitru, tak je také pramenem lásky a života pro každého tvora.

Ježíš, Slovo, které se stalo tělem, působí život stejně jako Otec (srov. 5,26). Život je totiž úplným darem Otce Synovi, který tak bude moci říct: „Já-jsem život“ (14,6) a: „Já jsem přišel, aby lidé měli život, a měli ho v hojnosti“ (Jan 10,10).

Život, ta nejsilnější touha člověka, není něco, co by se dalo uloupit: je třeba ho přijmout jako dar, který otec dává synovi. Vlastnit život jen pro sebe, odseknout ho od společenství s otcem, znamená popřít pramen: to je zničit svou synovskou identitu.

v. 4b: *a ten život byl světlem lidí.* Ještě dřív, než se Slovo stalo v Ježíši tělem, tak jako je životem v každém tvoru, je pro člověka světlem. V tom, který je schopný poslouchat a odpovídat, se samo Slovo rodí do světa.¹

Život a světlo na sebe vzájemně odkazují. Světlo umožňuje fyzický život. Ale existuje také světlo vnitřní, které je vlastní Slovu, jež umožňuje život duchovní a dává existenci smysl. A právě toto Slovo, které je ve všem životem, se v člověku, který ho poznává, stává světlem.

Život není něco, co by bylo dáno automaticky: je to rozhovor s Bohem v odpovědné existenci, která svobodně naslouchá a odpovídá. Slovo „je svítlnou mým nohám a světlem mé stezce“ (Žl 119,105). Ale ještě předtím, než se stalo promulgovaným zákonem v Izraeli, osvěcuje už od věků srdce každého člověka, který miluje pravdu a je utvořen z lásky k pravdě, k pravdě o lásce. Proto je možný dialog s každým náboženstvím a se všemi, kdo přemýšlejí: každá myšlenka a každé náboženství je touhou

1 V italské slovní hříčce: *venire alla luce* („přijít na světlo“) = „narodit se“, pozn. překl.

po životě a po světle. Zde má také základ možnost a nutnost zvěstovat všem Slovo. Vždyť každý, kdo poslouchá bez předsudků, ho poznává: zvuk jeho hlasu probouzí světlo, které je v srdci každého člověka.

Prolog neříká, že světlo (= zákon) je život, ale že život je světlem (= zákonem) lidí. Proti všem legalismům se tu prohlašuje nikoli to, že zákon je principem života, ale že život je principem každého zákona.

Ježíš bude říkat: „Já-jsem světlo světa. Kdo mě následuje, nechodí v temnotě, ale bude mít světlo života“ (srov. 8,12). Toto božské světlo, které je v člověku, se snaží objevit každé náboženství. Osvícení není pro Jana ovocem nějakých zvláštních technik nebo askeze, která by člověka osvobodila od matného těla: osvícení je ono naslouchání a odpověď na Otcovo Slovo, které tvoří podstatu Syna. Toto osvícení není nějaký spiritualistický monolog, ale dialog s Otcem v Synově těle, které je také naším tělem.

v. 5: *To světlo svítí v temnotě.* V knize Genesis se stvoření popisuje jako vítězství světla nad temnotou (srov. Gn 1,2-4): Bůh Slovem vytahuje všechno z nicoty k existenci.

V počátku světa je Slovo o Otcově světle, které nikdo nemůže spoutat: ani temnoty, ani smrt, dokonce ani nicota. Stvoření je podstatně a celé „dobré“ jako ten, který ho učinil. A takovým zůstane, i když člověk, který byl oklamán, se dočasně svému povolání odpovídat na Slovo vzdálil.

a temnota ho nepohltila. To je první z dvojznačností, kterých je Janovo evangelium plné. Pro člověka má každá skutečnost dvojí smysl. To, co vidíme, vždycky označuje něco neviditelného, co je třeba pochopit: je to znamení, skrze které čteme význam. Tady se rodí víceznačnosti, kterými se vyznačuje naše

komunikace. Jan používá často slova s dvojím smyslem, aby projasnil nedorozumění, do kterého upadáme. Zde „pohlit“ (řec. *katalambanein*, pozn. překl.), znamená jak „pochopit“, tak „zajmout“. Temnota nemůže světlo pochopit, ani zajmout: není schopna ho přijmout, ale ani zničit, pohlit ho a přizpůsobit sobě. Jestliže ho přijme, je jím uchopena a osvícena.

v. 6: *Byl člověk poslaný od Boha, jmenoval se Jan.* Vv. 6-8 přerušují rytmus hymnu. Proč se na tomto místě, kde se opěvuje stvořitelský Logos, mluví o Janovi. Tyto verše předjímají v. 15 a budou dál rozvinuty ve vv. 19-34: jestliže od věků „Slovo bylo u Boha“, byl a stále tu bude „člověk poslaný od Boha“, který o Slově svědčí druhým.

v. 7: *Přišel jako svědek, aby svědčil o tom světle.* Jan je obraz mudrců a proroků, kteří na všech místech a vždycky probouzeli bratry ke světlu. V žádné epoše a na žádném místě na světě nikdy nechyběli a nebudou chybět svobodní a osvětlení lidé, kteří jsou jako majáky zářící do tmy.

aby všichni uvěřili skrze něho. Cílem jejich svědectví je, aby „všichni“ poznali světlo života a vstoupili do tajemného rozhovoru s Bohem, který je povede k životu z jeho pravdy. V opačném případě, třebaže temnota světlo nespoutá, tu zbude jen vyhaslá a ztmavená existence, která tíhne ke smrti.

v. 8: *On sám nebyl tím světlem, měl jen svědčit o tom světle.* Podtrhuje se tu, že mudrci a proroci v Izraeli i ve všech národech nejsou světlem: jsou osvětleni Slovem a svědčí o něm druhým, aby všichni mohli přijmout slovo života. Nějaký osvícenec, který si

namlouvá, že je světlem, se ve skutečnosti nachází v té nejhlubší noci.

Ve vv. 6-8 se třikrát mluví o „svědectví“. Svědek (v řečtině je to *martyr*, tj. též mučedník), je ten, který „připomíná“: má v srdci² Slovo a žije jím, a pak ho zvěstuje druhým, aby neupadlo v zapomnění to, co je životem všeho.

v. 9: *Bylo světlo pravé.* Nevysloveným podmětem je stále Slovo, které je „pravým“ světlem, na rozdíl od falešného světla klamných slov, která vedou ke smrti.

kteřé osvěcuje každého člověka. Každý člověk má v sobě světlo Slova. Navzdory neposlušnosti je stvořeno pro ně, protože je stvořeno od něho a skrze ně. V jeho srdci září vnitřní světlo, které je neuhasitelné. Je to touha po pravdě a lásce, která člověka znepokojuje, dokud nedospěje k radostnému nalezení toho, co hledá.

to přicházelo na svět. Tato věta se může vztahovat ke „každému člověku“ – toto upřesnění je ale zbytečné –, nebo lépe ke světlu, které přichází na svět.³

Slovo, které je u Otce, přichází na svět jako jeho život a světlo. Ještě před zaslíbením daným Abrahámovi a před příchodem Mesiáše je světlo Slova mezi lidmi jako moudrost, která je inspiruje k dobru, když zevnitř osvěcuje jejich mysl i osvobozuje jejich srdce.

2 Slovní hříčka: v italštině *ricorda* = „připomíná“, *cuore* (lat. *cor*) = „srdce“, pozn. překl.

3 Řecký text v. 9 lze přeložit dvojím způsobem: a) „Bylo světlo pravé, které osvěcuje každého člověka, přicházejícího na svět“; b) „Bylo světlo pravé, které osvěcuje každého člověka; to přicházelo na svět“, pozn. překl.

Toto světlo, které je v každém, je naprosto nezczizitelným majetkem člověka a nabízí všem, a to i velice osobním a tajemným způsobem, aby vešli do rozhovoru s Otcem. Navzdory falešným světlům, lžím a otroctvím je každý člověk sváděn tou „krásou starou a stále novou“, kterou přinejmenším nejasně tuší a kterou je nevyléčitelně nemocný. Proto ji rozpozná hned, když se mu představí jako světlo jeho života jakýmkoli způsobem. Každý člověk je „velice krásný“ (srov. Gn 1,31), protože ve své nejhlubší podstatě je slyšením Slova. A jestliže odpoví, jeho tvář si rozsvítí Božím světlem.

v. 10: *Na světě bylo.* Poté, co bylo Slovo před stvořením obráceno k Otci, obrátilo se po stvoření také ke světu, aby ho obrátilo k Otci ještě dřív, než se stalo tělem.

a svět povstal skrze ně. Připomíná se tu to, co bylo řečeno už ve v. 3, aby se podtrhla nesmyslnost toho, co následuje.

ale svět ho nepoznal. Janovo evangelium je kromě dvojznačností také plné protimluvů. Toto je první: když se řeklo, že všechno pochází od Slova a že ono se ke všem obrací jako světlo života, očekávali bychom, že bude bezděčně poznáno. Ale místo toho nastane pravý opak.

Protimluv je absurdní: je to něco, co by nemělo být, a přesto tu je. Dvojznačnosti, protimluvy a nepochopení Janova evangelia s ironií poukazují na tragickou situaci člověka tváří v tvář Slovu. Čtenář se tu setkává s popisem svých reakcí na ně: to, co je tu napsáno, mu nastavuje zrcadlo, takže explodují jeho vnitřní rozpory; tak ho chce přivést k vyššímu chápání, které je už důvěrně známé tomu, který o tom píše.

v. 11: *do vlastního přišel, ale vlastní ho nepřijali.* V této souvislosti je vlastnictvím Slova celý svět a potom jím bude Izrael. Vždyť „Hospodinu náleží země i to, co je na ní“ (srov. Žl 24,1). Přestože Slovo jako život je předmětem touhy a jako světlo je zjevné, není poznáno, ani se mu nedostává přijetí; není přijato právě proto, že není poznáno. Prolog tu v řečtině obsahuje slovní hříčku (ve slovesech *kata-lambanó*, *para-lambanó* a *lambanó*), kterou do češtiny nelze přetlumočit; překládáme je slovesy „pohltn“ (v. 5), „přijmout“ (v. 11.12) a „dostat“ (v. 16). Skutečnost, zda Slovo, které je už od rajske zahrady otázkou života a smrti, je přijato, nebo ne, představuje základní téma Janova evangelia.

Zde se pravděpodobně mluví o údělu Slova mezi lidmi obecně, aniž se chce zmiňovat přímo Slovo ve vztahu k Izraeli nebo jeho vtělení v Ježíši.

v. 12: *Všem, kdo ho přijali, dal moc stát se Božími dětmi.* Kdo přijímá Slovo, má už „důstojnost“ (moc) samotného Slova: „stává se“ tím, kým ono je. Jedná se o proces proměny: Slovo působí, že se „stáváme dětmi“, když nás uvádí do rozhovoru s Otcem. Jestliže je Slovem Božím, naslouchání mu nás činí podobnými Bohu, protože člověk se stává Slovem, které poslouchá: „Jak velikou lásku nám Otec projevil, že se smíme nazývat Božími dětmi, a také jimi skutečně jsme“ (srov. 1 Jan 3,1a).

Také mimo Izraele a církve se nabízí možnost slyšet Slovo a odpovědět mu, protože je tajemně přítomné v srdci každého člověka a přitahuje ho k tomu, co je dobré a krásné. „*Potentia oboediantialis*“, možnost věřit, která uvádí do společenství s Bohem, je tu pro každého člověka.

těm, kdo věří v jeho jméno. Věřit v Jméno (= Hospodina) znamená svěřit svůj život Bohu. Tím „Jménem“ bude hned zakrátko Ježíš, o kterém mluví celé evangelium.

v. 13: *kdo se zrodil ne z krve* atd. Naše rození k Božímu synovství je dílo samého Boha skrze jeho Slovo. Jako Boží synové se nenarodíme z krve, těla nebo vůle muže, ale zrodí nás tělo a krev Syna člověka, který koná Otcovu vůli.

Někteří církevní Otcové čtou tento text v jednotném čísle: „který se zrodil ne z krve“ atd. Pak by se tento verš musel vztahovat na Slovo a zaštiťoval by Ježíšovo panenské početí proti těm, kdo popírají jeho božství (v Janově době se nazývali „ebionité“). A forma v množném čísle je zase proti těm gnostikům, kteří usilují o uchvácení synovství skrze výkony svých schopností (tehdy se nazývali „valentiniáni“).

v. 14: *A Slovo se stalo tělem.* V řečtině je výraz, který znamená „stát se, narodit se, být učiněn, přihodit se“. „Stát se“ je něco jiného než „být“: znamená to „být učiněn“, jak jsme to obvykle překládali. Vtělení Slova je počátek příběhu Boha, který se sděluje člověku. Věčné Slovo, které bylo obráceno k Bohu a je Bůh, se v určitém okamžiku „stalo“ tělem. Mění se způsob, jakým Bůh s námi komunikuje: to, co od věků bylo a je, se „stalo“ člověkem, účastným naší smrtelné existence. Láska buď hledá sobě podobné, nebo je podobnými činí. Bůh je láska, a ten, kdo miluje, se úplně dává. Ve vtělení je jeho darování úplné a definitivní.

Slovo nepřijímá lidskou „podobu“, neobléká si tělo jako šaty: „stává se tělem“, člověkem, tělesným. Bůh přijímá nový vztah ke svému tvorstvu, takže se mu staví na roveň, aby se s ním mohl plně sdílet. Bůh je „jeden“ z lidí! Není to nějaký

„božský a univerzální“ člověk s éterickým tělem, které by bylo utvořeno ze světla. Bůh je člověk skutečný a konkrétní: Ježíš. Všechna křehkost, slabost a omezenost, bytí ke smrti naší existence se stává jeho existencí. A právě jeho tělo, a žádné jiné, zjevuje Slávu.

Chtěli bychom být jako Bůh, kterého si my vymyslíme. Usilovně se snažíme vymýšlet si Boha, který chce být takový, jací jsme my. Jestliže nás děsí vědomí slabosti našeho myšlení, pak slabý Bůh nás rozhodně pohorší. Jakou jistotu a spolehlivost může nabídnout nám, kteří stále hledáme pevnou skálu, na které bychom založili svou existenci? Bůh je úplně jiný, dokonce jiný než je náš pojem jinakosti: natolik jiný, že je jako my.

Ježíšovo tělo – to je to pohoršující – je tělo Boha, stvořitelského Slova, Moudrosti, která nás činí syny Nejvyššího. My chápeme Slovo a tělo jako protiklad. Ve skutečnosti každé tělo pochází ze Slova; a Slovo samo je život a světlo každého těla.

a přebývalo. V řečtině je *eskenósen* (= „postavilo stan“), což připomíná hebrejské slovo *šechina*, Boží přebývání s jeho lidem. Moudrost nachází mezi námi domov nejen ve Slově a v zákoně (srov. Sir 24,22nn), ale přímo v „těle“ jednoho člověka, který je sama Moudrost a Slovo.

mezi námi. V univerzalistickém kontextu prologu toto „my“ zahrnuje všechny lidi.

Viděli jsme. Toto druhé „my“, nevyjádřené přímo, je společenství těch, kdo přijali Ježíše. Jsou to první svědkové, kteří slyšeli, viděli, kontemплоvali a dotýkali se Slova života, které bylo od počátku (srov. 1 Jan 1,1). V jeho těle se totiž věčný život, který byl u Otce, stal viditelným (srov. 1 Jan 1,2). Nyní můžeme vidět tělo a jeho meze odlišným a pozitivním pohledem: můžeme konečně přijmout to, čím jsme.

jeho slávu. „Slávou“ je sám Bůh, který se zjevuje ve své jedinečné kráse. Tato sláva je „jeho“, je to sláva Slova, kterou kontemplujeme v „těle“, v člověku Ježíši. Jan nevypráví o proměnění (srov. ale náznak v 12,28-30): proměněním je celé jeho evangelium, ono je Boží epifanie, kontemplování Slávy v Synově těle.

slávu, jakou má od Otce jednorozený Syn. Od této chvíle Jan už nebude mluvit o *Logu*, ale o Synu, a Bůh se bude nazývat Otcem. Člověk Ježíš je pro nás viditelností slávy Syna, která je stejná jako sláva Otcova: Ježíš jako Otcův Syn žije plně náš lidský úděl. On je Jednorozený; my se stáváme syny tím, že ho přijímáme.

plný milosti a pravdy. Někteří překládají: „plný milosti pravdy“. Syn je plný daru (= milosti) poznání Otce (= pravdy). Proto je Synem, který chce a může svým bratřím sdělovat Otce.

v. 15: *Jan o něm vydával svědectví.* Jan, který ve vv. 6-7 představil mudrce a proroky, jež svědčili o světle stvořitelského Slova, je nyní přímým svědkem Slova, které se stalo tělem (srov. následující úryvek). Jeho svědectví je tu postaveno do přítomnosti: platí ještě dnes pro nás.⁴

a volal. Jeho volání, které tehdy začalo, trvá ještě dnes pro každého, kdo se chce stát Ježíšovým učedníkem.⁵

To je ten, o kterém jsem řekl (srov. v. 30). Janovo svědectví se uskutečnilo už v době, o které vypráví evangelium; ale evangelium ho dosud zpřítomňuje pro toho, kdo mu naslouchá. Jan

4 V řečtině je sloveso v přítomném čase „vydává svědectví“ (takto překládá *Česká jeruzalémská bible*); většina překladů jej ale chápe jako přezens historický a překládá sloveso minulým časem, pozn. překl.

5 To je přesný význam řeckého slovesného tvaru „perfekta“ (*kekragen* = „zavolal a jeho volání stále zní“, pozn. překl.

se stal symbolickým svědkem Slova, jak předtím, než se stalo tělem, tak během jeho pozemského působení a také po něm. Je obrazem onoho v dějinách stále přítomného svědectví, které umožňuje všem, aby přijali Slovo pravdy.

Ten, který přijde po mně atd. (= v. 30). Jan poznává v Ježíši, který přichází po něm, toho, který je dříve než on, nebo ještě lépe nad ním, a který byl před ním: samo Boží Slovo.

v. 16: *Všichni jsme dostali z jeho plnosti.* To je svědectví pro nás, čtenáře, všechny, kdo stojí za zájmenem „my“, kteří po přijetí Janova svědectví následovali Ježíše na jeho pozvání: „Pojďte a uvidíte“ (v. 39).

Co obdrželi od Slova, které se stalo tělem? To je tajemství, o kterém vypráví toto evangelium. My ale už od prologu víme, že od něho dostáváme jako dar všechno: stvoření, naše já i samého Boha.

a to milost za milostí. To znamená jednu milost za druhou. Celé dějiny jsou v milostivém znamení Slova, které je sdělováním Boha člověku až k plnému společenství s ním v Ježíšově těle.

v. 17: *Neboť Zákon byl dán skrze Mojžíše.* Zákon darovaný Izraeli skrze Mojžíše je cílem Božího sdělování předtím, než se Slovo stalo tělem.

milost a pravda přišly skrze Ježíše Krista. Slovo učiněné tělem nám ukazuje slávu Syna, „plného milosti a pravdy“, od kterého dostáváme dar poznání Otce. Tato milost pravdy „přišla“ skrze Ježíše Krista: „stala“ se v jeho těle.⁶

6 Českým slovesem „přišly“ se tu překládá řecké sloveso *egeneto*, což doslova znamená „stala se“, pozn. překl.

Janův prolog představuje postupné Boží sebedarování: od stvoření k moudrosti, od moudrosti k zákonu, od zákona ke svobodě Syna, darované nám v Ježíšově těle. K němu přistupujeme skrze „svědectví“ těch, kdo ho poznali, mudrců, Mojžíše, proroků a konečně prostřednictvím Jana, prototypu všech včetně „nás“, komunity těch, kteří Ježíše viděli. Pokaždé je to „hlas“ svědka, který přivádí k přijetí „Slova“. „Svědectví“, princip a základ dějin spásy, nám dává účast na životě Syna, prvního svědka, který vypráví o tom, co slyšel a viděl u Otce.

Svědectví, dějiny a spása jsou stále spolu. Dějiny totiž nejsou nic jiného než vzpomínka a vyprávění předchozích zkušeností, které člověku umožňuje růst a jít dopředu. Neexistuje kultura bez svědectví. Ono spojuje v prostoru a čase minulost s přítomností a jednotlivé přítomné okamžiky mezi sebou. Bez něho by nebyla minulost ani budoucnost; neexistovala by ani přítomnost, protože by se redukovala na pouhý přechodný bod mezi jednou a druhou prázdnotou.

v. 18: *Boha nikdo nikdy neviděl.* V člověku je božská jiskra a tou je „touha uvidět Boha“. Bible je prosycena toužebností „uvidět Tvář“, světlo naší tváře a našeho Boha. V něm nacházíme skutečnost toho, jehož jsme obrazem. Ale vidět Boha je nemožné. Nejen proto, že jsme hříšníci (srov. Iz 6,5), ale také proto, že jsme omezení a smrtelní. Jak může to, co je omezené, pojmut neomezené, aniž by explodovalo? Mezi námi a Bohem, který je život, je rouška: smrt. Tato rouška bude roztržena a smrt bude zničena (srov. Iz 25,7-8) právě skrze Kristovo tělo. Je zapovězeno vytvářet si obrazy Boha. Ale my slyšíme jeho Slovo a můžeme vidět jeho tvář v tom, který ho poslouchá: v Synu, Slovu, které se stalo tělem.

Jednorozený Bůh. Ježíš, který byl právě před chvílí poprvé uveden jménem (v. 17), je jednorozený Bůh, jediný Boží Syn (v. 14). O Bohu poznáváme to, co vidíme v člověku Ježíši. Na jeho těle se učíme, kdo je Bůh.

Stále jsme vystaveni nebezpečí říkat, že Ježíš je Bůh, s tím, že pro něj budeme používat své představy: ale ono je potřeba naopak říkat, že Bůh, kterého nikdo nikdy neviděl, je Ježíš. V každém tvrzení evangelia je Bůh vždycky podmětem a Ježíš je přísudkem. Podmět je něco, co chceme poznat, přísudek je to, co o něm známe. Bůh je „podmět“, neznámý, kterého nikdo nikdy neviděl; Ježíš je „přísudek“, který nám ho umožňuje poznávat svým životem, svými gesty a slovy. Jeho tělo je jedinečným oznámením o Bohu, jistým kritériem pravdy, pocházejícím od jeho Ducha (1 Jan 4,2n). Když mluvíme o Bohu, jsme stále v pokušení, že budeme Ježíše místo přísudku klást jako podmět, a tak ho redukovat na věšák našich náboženských smyšlenek.

který spočívá v náruči Otcově. Syn je v absolutně důvěrném vztahu k Otci: „Já a Otec jedno jsme“ (10,30). Prolog končí odkazem na Ježíše, Slovo učiněné tělem, o němž v. 1 mluví jako o Slovu, které je obráceno k Bohu.

ten o něm podal zprávu. Sloveso „podat zprávu“ v řečtině (*ex-geomai*) znamená vyvést ven, vyložit, vysvětlit, popsat, interpretovat, podat exegezi. Člověk Ježíš je plně oprávněný k tomu, aby vyprávěl o neviditelném Bohu: vyvádí ho ven, vykládá, vysvětluje, popisuje, interpretuje, protože je Syn, hermeneuta a exegeta Otce. Uprostřed každé křesťanské teologie je Synovo „tělo“, lidství, slabost a pokora Boží.

Jan se zde vyhýbá slovům příbuzným slovesu „vidět“, to je: zjevovat, ukazovat, odhalit atd. Naopak používá pojem spojený s posloucháním: Bůh je „vyprávěn“. Evangelium, které vypráví

Ježíšův příběh, pojednává o neviditelném Bohu: ti, kteří ho potkali, o tom vyprávějí nám, abychom měli účast na jejich zkušenosti. Jako oni předtím, tak také dnes my ho můžeme vidět a dotýkat se ho, jestliže posloucháme Slovo toho, kdo o něm svědčí.

Slovo, které bylo na počátku, je a stále bude principem společenství s Bohem. Ono je úplným sebesdělením, stále otevřeným k další komunikaci v dialogu naslouchání a odpovědi, který nikdy nekončí. Evangelista Jan bývá nazýván „teologem“. Jeho „teo-logie“ je „mluvení o Bohu“ v plném smyslu toho slova: kdo tu mluví o Bohu, je Bůh sám, který promlouvá.

To, co bude Ježíš v následujících částech evangelia konat, je „vyprávění“ o Otci, aby nám daroval společenství s ním, které má on. To, co dělá, je nám vyprávěné „znamení“ o slávě Syna a Otce. Tím znamením je pro nás evangelní text, který je stále k dispozici každému, kdo ho čte. Můžeme tvrdit, že Janovo evangelium je zdramatizované setkání Slova s člověkem, který se stává jeho partnerem. Kdo ho čte, všimne si, že vypráví přesně o tom, co se odehrává v jeho nitru: během četby je člověk sám jím čten, a to zcela novým způsobem.

3. Od textu k modlitbě

- a. Vstupuji do modlitby, jak je uvedeno v *metodě, jak se modlit nad textem*.
- b. Soustředím se tím, že si představuji cestu Boha, na které se zpřítomňuje člověku a dává se mu darem: stvoření, moudrost, zákon, svědectví, tělo Slova.

- c. Prosím Pána o to, co chci: prosím ho a chci pochopit, že Bůh tak miloval svět, že dal svého jednorozeného Syna, aby každý, kdo ho přijme, měl život věčný. Prosím, abych pochopil lidství, slabost a pokoru Boha, jeho skutečnou slávu.
- d. Rozjímám a/nebo kontempluji tu scénu: zde se předkládá ke kontemplaci Bůh, který se skrze Syna daruje celému světu jako život v celém stvoření, člověku jako světlo v moudrosti, Izraeli jako zákon života ve Slově, a každému člověku jako milost v Ježíšově těle.

Nepřehlédni

- na počátku bylo Slovo
- to Slovo bylo u Boha
- to Slovo bylo Bůh
- všechno povstalo skrze něj
- Slovo je život ve všem, co existuje
- ten život je světlem lidí
- temnota světlo nepohltila
- Jan je vzorem všech, kdo přijímají Slovo a svědčí o něm
- svět Slovo nepoznává; jeho vlastní ho nepřijímají
- přijetí Slova dává člověku důstojnost stát se Božím dítětem
- Slovo se stalo tělem, konkrétním člověkem: Ježíšem
- kontemplujeme jeho slávu
- sláva Otcova Jednorozeného, plného daru jeho poznání
- trvalé Janovo svědectví/volání
- svědectví „nás“, kteří jsme ho přijali
- zákon byl dán skrze Mojžíše
- milost pravdy skrze Ježíše
- Boha nikdo nikdy neviděl

- jednorozený Bůh, který je v Otcově náručí, ten nám o něm vypověděl
- Ježíš, Slovo učiněné tělem, nám „vypráví“ o Otci

4. Texty k prohloubení

Ve světle toho, co prolog říká o „Slově“, čti: Žl 119; Gn 1; Iz 55,10n; Př 8,22-31; Job 28; Bar 3,9 – 4,4; Sir 24; Mdr 6 – 9, s vědomím, že Slovo nebo Moudrost je věčný Otcův Syn, který se stává synem člověka a jmenuje se Ježíš.

2. A TOTO JE JANOVO SVĚDECTVÍ

Jan 1,19-34

- 19 A toto je Janovo svědectví,
když k němu židé z Jeruzaléma poslali kněze a levity,
aby se ho otázali: „Kdo jsi?“
- 20 Vyznal to a nezapřel. Vyznal: „Já nejsem Mesiáš.“
- 21 Zeptali se ho: „Co tedy jsi? Eliáš?“ Řekl: „Nejsem.“
„Jsi ten Prorok?“ Odpověděl: „Ne.“
- 22 Řekli mu tedy: „Kdo jsi? Ať můžeme dát odpověď těm,
kdo nás poslali. Co říkáš sám o sobě?“
- 23 Řekl: „Já jsem hlas volajícího na poušti: ,
Vyrovnajte cesty Pánu, jak řekl prorok Izaiáš.“
- 24 Ti poslaní byli z farizeů.
- 25 Zeptali se ho: „Proč tedy křtíš, když nejsi ani Mesiáš,
ani Eliáš, ani ten Prorok?“
- 26 Jan jim odpověděl: „Já křtím vodou.
Mezi vámi stojí ten, koho vy neznáte;
- 27 ten, který má přijít po mně;
jemu nejsem hoden rozvázat řemínek u opáneků.“
- 28 To se stalo v Betánii na druhé straně Jordánu,
kde Jan křtil.
- 29 Na druhý den (Jan) viděl Ježíše, jak jde k němu, a řekl:
„Hle, beránek Boží, který snímá hříchy světa!

- 30 To je ten, o kterém jsem řekl: „Po mně přijde ten,
který má větší důstojnost, neboť byl dříve než já.“
- 31 Ani já jsem ho neznal, ale proto jsem přišel křtít vodou,
aby byl zjeven izraelskému národu.“
- 32 A Jan vydal svědectví: „Viděl jsem, jak Duch sestoupil
jako holubice z nebe a zůstal na něm.
- 33 Ani já jsem ho neznal,
ale ten, který mě poslal křtít vodou, mi řekl:
„Na koho uvidíš sestupovat Ducha a zůstávat na něm,
to je ten, který křtí Duchem Svatým.“
- 34 A já jsem to viděl a dosvědčuji: To je Syn Boží.“

1. Poselství v kontextu

„*A toto je Janovo svědectví.*“ Předcházející text pojednával o Slově, tento mluví o svědectví, které tomuto Slovu vydává hlas tady a teď. Po poetickém prologu přichází prolog narativní ve formě procesu s výsledkem a odpověďmi. V něm vstupují na scénu osoby dramatu. Na jedné straně jsou protagonisté a na straně druhé antagonisté Slova: na jedné straně Jan a Ježíš, svědek Slova a dosvědčené Slovo – člověk před Bohem a Bůh před člověkem – a na straně druhé židé, kněží, levité a farizeové, vládnoucí moc, protivník Slova. Tento proces, který se zde zahajuje proti Křtiteli, bude pokračovat proti Ježíši a potom proti jeho učedníkům. Je to stejný proces, který se odehrává v nitru toho, kdo se při slyšení Slova nachází ve stavu, že je jeho protivníkem nebo svědkem, volaný rozhodnout se mezi lží a pravdou, otroctvím a svobodou, temnotou a světlem, životem a smrtí.

Synoptická evangelia popisují Jana detailněji. Zde je všechno zpodstatněno s výsledkem učinit z něj typického svědka Slova: on mu naslouchá, tuší jeho přítomnost, která je mu zjevena v Ježíši, poznává ho a ukazuje ho druhým.

V něm vidíme cestu, která vede k objevení *Logu* učiněného tělem, s opatřeními nezbytnými k setkání se s jednorozeným Synem, který bratřím vypráví o Otci, naplnění všech Božích zaslíbení lidem.

Křtitel, který je úplně otevřený pro Boží dar, uskutečňuje přechod od touhy k vytouženému, od očekávání k očekávanému. On je obrazem každého člověka poznávajícího světlo Slova, které září ve stvoření: on je „osvícený“, který ví, že sám není světlem. Je současně obrazem Izraele, který v Mesiáši poznává Božího beránka, Božího Syna, svého Pána, který k němu přichází. On je mudrc a prorok par excellence, poslední z proroků, který vidí to, co se narodilo z Ducha, a stává se toho svědkem.

V něm vidíme propojení jednotlivých Božích úmluv s člověkem, spojení mezi smlouvou ve stvoření a ve zjevení, mezi smlouvou založenou v zákoně a v Ježíšově těle: pro něj se každé zaslíbení naplňuje. Zaslíbení a jeho uskutečnění nelze od sebe odtrhnout: to první otvírá srdce touze, to druhé ji uspokojuje. Bez prvního by to druhé nebylo pochopeno ve své pravdě; bez druhého by to první bylo pouhou iluzí bez skutečnosti.

Křtitel je člověk tužeb. Jestliže touha směřuje k tomu, co bychom měli mít, ale ještě to nemáme, pak se Jan definuje především jako ten, který „není“ (srov. vv. 20.21). Jeho bytí je obráceno k jinému, k Jinému. On je „excentrický“ člověk, se středem mimo sebe; jím je přitahován, vyveden z rovnováhy a uveden do pohybu. Jan je Izrael, který věří v Boha, jenž slibuje a ví, že jeho zaslíbení dochází naplnění. On je především ten,

který hledá. Se svým hledáním se však nespokojuje – to by vedlo k frustraci –, ale nachází to, po čem touží a radost ze svého objevu sděluje druhým. Svědek je svobodný duch, stojící v protikladu k převládající mentalitě. On je neklidné a zářivé svědomí, které hledá pravdu; a když ji jednou našel, žije ji a hlásá, a tím anticipuje to, co dříve nebo později bude přijato i ostatními.

Vždycky tu ale byli a budou také svědkové hlouposti a otroctví, kteří místo aby člověku pomáhali k pokroku, stahují ho do zpátečnictví. Tito falešní svědci se poznají snadno: jsou fanatičtí a polemičtí, násilničtí vůči sobě i k druhým. Zato pravdivý svědek má svrchovanou úctu k druhému jako k sobě, není polemický a dokáže vystát odpor: je „martyrem“ s vlastnostmi Božího beránka, kterýž na sebe bere tíži zla tohoto světa (srov. 1,29).

Text začíná dotazováním se Jana, které provádějí vůdci lidu. Je to anticipace procesu mezi světlem a temnotou, který se uskuteční s Ježíšem. Tento proces je místem vlastního „svědectví“.

Tento úryvek je podobný divadelnímu kusu především jako rozhovor, který je otevřený pro překvapení a význačnosti všeho druhu, s velice stručnými náznaky osob a okolností. Co lze dělat se slovem jiného než komunikovat, nechápat ho nebo ho zamlčovat. Jako se v prologu mluví o dvojím Janově svědectví (vv. 6-8 a v. 15), tak tady jsou dvě scény zaměřené na něj, který jako svědek přenáší důraz na toho, o kterém svědčí. V první scéně popírá, že je Kristus, Eliáš nebo prorok: on není ani světlem, ani Slovem, nýbrž svědkem světla a hlasem Slova, jehož přítomnost vnímá, ale ještě nepoznává (vv. 19-28). V druhé scéně, následujícího dne, poznává Ježíše, který už předtím přišel, aby se dal od něj pokřtít, jako beránek, ano přímo jako Syn samého Boha (vv. 29-34).

Čtvrté evangelium nevypráví o události křtu: předpokládá, že už k němu došlo, a oživuje ho skrze Křtitelovo svědectví. On pochopil, kdo je Ježíš, skrze tu dlouhou cestu, kterou prochází po prvním setkání a vyznání vlastní identity, když se s ním následně setkal. Ale až na konci si uvědomí, že ten, kterého už znal, je ten, na kterého od věků čekal. Abych mohl poznat druhého, musím nejprve poznat sebe sama.

Text rozvíjí dvě základní témata evangelia: identita Jana a Ježíše, svědka a dosvědčovaného, člověka a Slova. Všechno se odehrává v rozhovoru, v kterém znovu ožívají události skrze slovo svědka, který tím ukazuje, jak on sám před svým svědectvím došel k jejich pochopení. Je to proces, který chce text vyvolat v čtenáři prostřednictvím četby.

Ježíš je světlo, Jan je svědek světla; Ježíš je Slovo, Jan je jeho hlas.

Církev nachází svůj kořen v Janovi, který v Ježíši poznává Slovo, jehož je sám celý hlasem: jemu bylo odhaleno to, co tvorstvo od věků skrývá a co bylo Izraeli zaslíbeno. On je ikonou pravého člověka, který vyjadřuje touhu po Bohu, vtištěnou mu stvořitelským Slovem a slibem daným Izraeli.

2. Četba textu

v. 19: *A toto je Janovo svědectví.* Už v prologu je Jan obrazem jak mudrce, který zachycuje světlo, jež je v něm, ale není s ním totožné (vv. 6-8), tak izraelských proroků, kteří uchovávali živé Boží zaslíbení (v. 15). Nyní se vypráví o jeho svědectví, které je stále „aktuální“; praví se tu totiž: „toto je svědectví“, a ne: „toto

bylo svědectví“. Jeho postoj je pro všechny bránou, kterou se vchází k pravdě.

„Svědék“ je někdo, kdo viděl, vzpomíná si a vypráví: svědectví je zkušenost života, která se stává slovem a předává se dalším. Bez něho není komunikace ani společenství, neexistoval by „lidský“ vztah ke stvoření, ani k druhým lidem, ani k Jinému. „Svědčit“ je úkon, který zakládá kulturu a dějiny, protože působí, že člověk je člověkem. Proto lež, která je falešným svědectvím, je vůbec nejtěžším proviněním, zdrojem všeho ostatního zla (srov. Gn 3,1nn). Víc než meč zabíjí jazyk (Sir 28,18)! Jestliže někdo nehřeší mluvením, to je dokonalejší člověk (Jak 3,1-12). Také bylo řečeno, že kdo použije deset slov tam, kde by stačilo devět, je schopen spáchat jakýkoli zločin. Pán přece řekl: „Ale vaše řeč ať je: ano, ano – ne, ne. Co je nad to, je ze Zlého“ (Mt 5,37).

Slovo, počátek a cíl stvoření, účast na životě a na světle Stvořitele, dostává hlas ve svědkovi, který ho zpřítomňuje tady a teď.

když k němu židé z Jeruzaléma poslali. Slovem „židé“ se ve čtvrtém evangeliu obvykle neoznačuje izraelský lid, ale nositelé moci, kteří byli vždycky ve sporu s Božími posly. Zde otvírají proces proti svědku světla, který pak dál povedou přímo proti světlu světa (srov. 8,12n) a proti jeho učedníkům (srov. 16,1-4). Představují slepotu toho, kdo působí zlo a nenávidí světlo (srov. 3,20), kdo dává přednost svému váženému a mocenskému postavení před pravdou, a tak se činí obětí a původcem lži a otroctví.

aby se ho otázali. To není dotazování s cílem vést rozhovor, ale výslech se záměrem Jana obvinít. Vůdcové nechtějí ztratit kontrolu nad lidem: vedou proces s Janem, jehož váženost ohrožuje jejich prestiž. Tento stav násilí, v kterém jde o život, je nyní hodinou svědectví, v které pravdivý člověk říká to, co

ví, zatímco člověk prolhaný nebo žijící v klamu zamlčuje to, co ví, nebo říká to, co neví.

Kdo jsi? To je základní otázka pro každého člověka: klade mu ji přítomnost druhého, ve vztahu k němuž objevuje svou vlastní identitu. Kdo odpoví pravdivě, je svědkem a vystavuje se přijetí, nebo odmítnutí.

v. 20: *Vyznal to a nezapřel. Vyznal.* Opakování se semitským koloritem podtrhuje, že Jan se svědectví nevyhýbá. Svědčit znamená vyznávat poznanou skutečnost a neupadnout přitom do pokušení ji popřít.

Já nejsem Mesiáš. Tato otázka mu položena nebyla, ale nepřímou tam byla. Z Lk 3,15 víme, že lid se ptal, zda Jan snad není Mesiáš, i když vůdcové měli sklon považovat ho za posedlého (srov. Mt 11,18). Dosahoval velkého úspěchu a získával si mnoho učedníků.

Svědék světla jde přímo k podstatě. Jeho svědectví o sobě začíná trojím „ne“: on není Mesiáš, není Eliáš a není ani prorok. To, co člověk je, prochází popřením toho, co není: „ne“ ho definuje tím, že mu vymezuje limity vzhledem k ostatním. Pro definování vlastní identity je důležité vědět, co člověk není. Teprve v rámci našich hranic jsme tím, čím jsme, a můžeme se otevřít druhému, protože nacházíme své „ano“ ve vztahu k němu.

Člověk je ve skutečnosti především to, co není: je očekáváním druhého, Jiného, o kterého se zajímá a po kterém touží.

v. 21: *Co tedy jsi? Eliáš?* Eliáš, otec proroků, byl očekáván před příchodem Pána, aby obrátil lid (srov. Mal 3,23n). Mk 9,12 ho ztotožňuje se Křtitelem, který je považován za znovuobživlého Eliáše.

Jsi ten Prorok? „Ten prorok“, podobný Mojžíši a předpověděný v Dt 18,15, je očekáván na konci časů. Ve čtvrtém evangeliu Křtitel není ani Eliáš, ani ten prorok; možná je náznak polemiky s kruhy jeho učedníků, kteří byli v Efezu (srov. Sk 18,24 – 19,7) a které dál nacházíme v Sýrii až do doby kolem roku 300. Aniž je identifikován s těmito osobnostmi, dosahuje Křtitel čistoty „svědka“, obrazu celého Starého zákona, který předem ohlašuje Krista.

v. 22: *Kdo jsi? Co říkáš sám o sobě?* Když jsme si vyslechli, co není, nyní pozitivně uslyšíme, kým je.

v. 23: *Já, hlas.* Neříká: „Já jsem“, což je v tomto evangeliu vyhrazeno Ježíši, ale: „Já, hlas“ (takto v řeckém textu, pozn. překl.). Po trojím záporném vyjádření je jeho „já“, jeho identita, bytím „hlasu“, který volá „Slovo“, jehož je svědkem. Jan půjčuje hlas očekávání Izraele i celého lidstva, které hledá své světlo. V něm nachází svůj hlas každé volání člověka, který nepřestal doufat.

Abychom pochopili Ježíše, musíme odpovědět na Janovu výzvu (srov. Mk 11,30 par.): přijmout ho nebo odmítnout znamená přijmout nebo odmítnout Boží plán (srov. Lk 7,29n).

Jan je hlas, jehož slovem je Ježíš. Jako nelze uslyšet slovo bez hlasu, tak není smysluplný hlas bez slova: jedno je vždycky v druhém. Celé Písmo – jako také ta nejhlubší touha vepsaná do srdce každého člověka – je hlasem, který v Ježíši nachází Slovo.

volajícího na poušti (srov. Iz 40,3). Křtitel se ztotožňuje s „hlasem“ Izaiášovy Knihy útěchy, jež se obrací k národu odvedenému do Babylónie, aby ho povzbudil k novému exodu. Zatímco starý exodus byl vyjitím z egyptského otroctví,

díla nespravedlnosti někoho druhého, tak nový exodus je vyjití z babylonského vyhnanství, hořkého plodu vlastního hříchu. Pán totiž „odpouští hřích“, předem připravuje „návrat“ do vlasti a slibuje „každému člověku“, že „uvidí“ „slávu“ Pána, který „přichází ke spáse“ (srov. Iz 40,2.3.5.10). Křtitel jako každý prorok dává hlas Slovu, které odpouští a přivádí k návratu (= obrátit se, změnit směr chůze), aby člověk uviděl slávu Pána, který přichází spasit lid.

Celá Bible chce v člověku uchovat živé jeho lidství, aby se nesmířil s otroctvím, nespravedlností a vyhnanstvím. Proto Bible na rozdíl od historických knih a masmédií neospravedlňuje daný stav a nikdy se nestaví na stranu mocných. Naopak v něm odhaluje nepravost a nespravedlnost: dává hlas utlačovaným, a tak v nich znovu rozžihá touhu po pravdě, spravedlnosti a svobodě, kterou se mocní snaží udusit. Je pochopitelné, proč prorok odedávna trpí „nemocí z povolání“, kterou je stětí hlavy! Ve starých dobách to bývala jediná rušička schopná umlčet nepohodlný hlas: a kde je to nutné nebo možné, je stále tím jedním, co funguje.

Vyrovnejte cestu Pánu. Hlas připravuje cestu Pánu, po které my přicházíme k němu a on k nám. Prorok udržuje člověka na jeho cestě k Bohu, která není cestou naší: je to cesta svobody, která prochází pravdou a spravedlností. Kdo nemá žízeň po svobodě, pravdě a spravedlnosti (nerozdělitelný trojlístek: kdo z nich jedno vynechá, jako by vzal člověku plíce, hlavu nebo srdce), nemůže poznat ani Boha, ani člověka.

v. 24: *Ti poslaní byli z farizeů.* Židé, kněží, levité a farizeové jsou uznávaní představitelé lidu. Místo aby mu umožňovali růst na Pánově cestě, dusí ho pod svou mocí. Vztah mezi proroctvím

a institucí je vždycky „kritický“: prorok totiž volá k poslušnosti a službě pravdě, a ne, aby si pravdou někdo sloužil k tomu, že si poslušností podrobí lidi, a bylo-li by to možné, i samého Boha.

v. 25: *Proč tedy křtíš, když nejsi ani Mesiáš* atd. Jan je poslán křtít; hluboký důvod toho pochopí až později (vv. 31-32). Hlásá „křest obrácení na odpuštění hříchů“ (srov. Mk 1,4). Jeho křest se může dobře zařadit do obecné náboženské symboliky: ponořit se a vystoupit z vody znamená umřít mrtvému životu, aby se člověk narodil existenci krásné a spravedlivé. Zatímco ponoření vyjadřuje skutečnost smrti, vyjití z vody vyjadřuje touhu po životě. Samo vědomí smrti a nespravedlnosti je už protestem proti nespravedlnosti a smrti, úsilím o plný a spravedlivý život.

Křest je tu chápán jako mesiášský úkon: Mesiáš totiž přinese odpuštění a obnoví svět.

v. 26: *Já křtím vodou.* Jan svým křtem zamýšlí připravit křest Mesiášův, který bude křtít v Duchu (vv. 33). Křest vyjadřuje onu touhu po obrácení a novém životě, která z naší strany tvoří dispozici k přijetí daru Ducha. Každý obřad jakéhokoli náboženství, pokud se neuzavírá do sebe, může člověka předem disponovat pro setkání s Bohem.

Mezi vámi stojí ten, koho vy neznáte. Ve světě je stále přítomnost Neznámého, který čeká na to, až se bude moci zjevit. Jan k ní všechny přivolává. On sám ví, že tu je, i když neví, kdo je to (srov. vv. 31.33): ví, že neví. Být si vědom rozdílu mezi tím, co vím a co nevím, je přímo princip poznání, které je otevřené do nekonečna.

v. 27: *ten, který má přijít po mně* atd. „Ten, který má přijít“ je přívlastek Pána. My můžeme přijít k němu proto, že on přichází k nám. Až „na druhý den“ zjistíme, že už nám přišel naproti (srov. vv. 29nn).

jemu nejsem hoden rozvázat atd. Těmi slovy Jan zdůrazňuje nadřazenost toho, který má přijít (srov. vv. 15,30). Tento výraz možná naráží na levirátní zákon (srov. Dt 25,5-10; Rt 4,7-9), který je vlastní židovskému manželskému právu. To by znamenalo, že Jan, podobně jako Izrael, je nevěsta, jejímž jediným Ženichem je a zůstává Mesiáš, kterého nikdo nemůže nahradit. Je pravda, že zemře, ale právě jeho krev daruje početnému lidu život a žádný jiný nápadník nepřijde na jeho místo, aby mu zajistil potomstvo.

v. 28: *To se stalo v Betánii na druhé straně Jordánu.* To není Betánie u Jeruzaléma (srov. 11,18): ale za Jordánem, kde Jan křtil (srov. 10,40). Může se ztotožnit s Ainonem u Salimu (srov. 3,23): tato Betánie může být Beth'ennon (= „dům pramenů“). Důležitý je zde údaj „na druhé straně Jordánu“, řeky, která vyznačuje hranici zaslíbené země. Janův křest je ještě vně: aby bylo možno vejít dovnitř, je třeba překročit Jordán, který se přirovnává Rudému moři (srov. Joz 4,23), na způsob nového exodu. Jeho křest přivádí k branám země a předem připravuje ke vstupu do ní.

v. 29: *Na druhý den.* Jako zpráva o stvoření je pravidelně rozdělena do dnů jdoucích po sobě, tak je i toto vyprávění o novém stvoření, které je dílem Slova učiněného tělem. První den, který není výslovně uveden, je ten, ve kterém Jan vyznává, že ví o přítomnosti toho, kterého nezná. Musí uplynout „jeden den“ (jak je dlouhý?), než může poznat toho, kterého už předtím uviděl.

Abychom došli osvětlení, je třeba času: nezbytného času, aby touha očištěná posloucháním se stala zrakem schopným uvidět to, co už bylo darováno.

viděl Ježíše, jak jde k němu. V den po jeho svědectví „vidí“ Jan toho, kterého už předtím kontemплоval, aniž ho však poznal (srov. v. 35). Také čtenář už v prologu slyšel, že Ježíš je jedno-rozený Boží Syn; ale potřebuje čas, aby ho poznal. Vidět Ježíše, který „přichází“, znamená vidět neviditelného, Slovo učiněné tělem, které ukazuje Slávu. Jan ho očekává, ale je to on, který přichází, aby se mu ukázal. V tomto setkání je iniciativní on. Syn, který je obrácený k Otci, se tak nutně obrací k nám, svým bratřím.

Hle. „Hle“ se v řečtině řekne „pohled“. Jan, posluchač Slova, konečně „vidí“ to, co už pozoroval, aniž to uviděl, a s překvapením říká: „Pohled!“ Neobrací se na nikoho zvlášť – v tomto vyprávění je jen Ježíš a on –, ale na každého, kdo poslouchá jeho svědectví, jako jsme my.

beránek Boží, který snímá hřích světa. Tento „hlas volajícího na poušti“ (v. 23) zní útěšně, protože slibuje odpuštění a přináší dobrou zprávu: „Hle, náš Bůh“ (srov. Iz 40,1-9). Toto odpuštění ale není jen pro Izraele, nýbrž pro „svět“, aby každé tělo uvidělo jeho slávu (srov. Iz 40,5).

Mluví se tu o „hříchu“, ne o hříších.¹ Jde tu o hříšnost, kterou je nepoznání Boha, kořen všech jednotlivých přestupků. Kdo snímá hřích, nemůže být nikdo jiný než Bůh osobně (srov. Mk 2,7 par.).

1 Náš liturgický překlad na rozdíl od řecké předlohy má množné číslo „hříchy“, pozn. překl.

Ježíš je označen jako „beránek“. Toto slovo je narážkou na Hospodinova služebníka, který je němý jako beránek vedený na porážku (srov. Iz 53,7); navíc aramejské slovo *taljá* může znamenat jak „chlapec/sluzebník“, tak „beránek“. Ve Zj 17,14 je Král králů, vítěz nad všemi nepřáteli, nazýván „Beránkem“. Je to také narážka na velikonočního beránka, jehož krev zachránila Izraele (srov. Ex 12,1-14; 1 Kor 5,7; 1 Petr 1,19). Navíc beránek byl zvířetem, které se užívalo pro každodenní oběť usmíření a společenství, která se přinášela v chrámě: Ježíš, nový chrám (srov. 2,13-22), bude pro všechny smířením s Otcem a společenstvím s ním a mezi námi navzájem.

V těchto Janových slovech znovu zaznívá teologie ostatních evangelií, podle kterých byl Ježíš při křtu Otcem prohlášen Synem/Služebníkem, který svou obětí zachrání svět (srov. Mk 1,11 par.).

v. 30: *To je ten, o kterém jsem řekl* atd. (srov. vv. 15.27). Potřetí Jan podtrhuje odstup mezi sebou a tím, který přichází: on je nad ním a nade všemi, protože byl „před“ začátkem všeho (v. 1).

v. 31: *Ani já jsem ho neznal, ale proto jsem přišel* atd. Opět je zdůrazněna Janova neznalost Ježíše. Očekává ho, ale nezná ho. Ale může ho poznat, protože na něj čeká. Poznáváme jen to, co milujeme!

Nyní ho konečně „vidí“ a chápe smysl toho, co učinil a co právě dělá: jeho křest slouží k tomu, aby ho zjevil. Kdo jeho křest nepřijímá, nemůže poznat, kdo je Ježíš (srov. Mk 11,27-33 par.). Křest vodou – přiznání si omezení tvora a vlastního hříchu, ale také touha po znovuzrození k novému životu – je místem pravdy o každém člověku, který je postaven jako hlídka mezi konečným

a nekonečným. Na tomto prahu každé tělo potkává „Slovo“, které se stalo tělem.

v. 32: *Viděl jsem, jak Duch* atd. Ježíšův křest se udál už dříve, v době, která není uvedena. Neříká se, kdy to bylo, pravděpodobně proto, že Slovo „se křtí“ a ponořuje se do světa v každé době. Jan jako každý z nás potřebuje čas, aby pochopil to, co kontemploval v těle Slova, které je solidární s každým tělem.

Křest představuje Ježíšovo základní rozhodnutí. Zjevuje se jako Syn, protože se stává naším bratrem a ponořuje se do stavu, který je všem společný. Je to první obraz, který nám Ježíš nabízí o Bohu, jehož nikdo nikdy neviděl. Co znamená Bůh, který se staví do jedné řady s hříšníky, a to na poslední místo, solidární s námi i tam, kde my nejsme solidární sami se sebou a cítíme se sami? Bůh, který přijímá podmínky omezenosti hříchem a smrtí, který se stává všechno to, co jsme a co bychom nechtěli být, který je opakem projekcí našich tužeb! Ježíšův křest uvádí do krize všechny náboženské nebo ateistické ideje o Bohu (náboženští lidé i ateisté mají o něm stejné mínění: ti druzí popírají právě to, co ti první tvrdí). Zjevuje se nám tu Bůh nemyslitelný, pohoršlivý pro všechny lidi, věřící i nevěřící: ten, kterého vidíme nad oblaky, je nyní na zemi, čirý duch je tělem, nesmrtelný smrtelným, svatý mezi hříšníky, soudce mezi zavrženými, všemocný nemohoucí, jako všichni ostatní. Bůh, kterého představuje Ježíš, je osvobozením od toho ďábelského boha, kterého si od Adama všichni představujeme, když se před ním hrbíme nebo se proti němu bouříme. Křest, anticipování kříže, zjevuje Boha, který má absolutní sympatie ke každému člověku, ať je jakkoli vzdálený, a vstupuje do našich podmínek, aby byl s námi. Je to Bůh, který je celý a jenom láska: on je Emanuel, Bůh-s-námi.

Duch, který se při stvoření vznášel nad prvotními vodami, holubice, která poletovala nad sotva vynořenou zemí po potopě, sestupuje na Ježíše, který je křtěn v Jordánu. A nejen sestupuje, nýbrž „zůstává“ na něm, ve svém domě. Vždyť na Mesiáši spočine Hospodinův Duch (Iz 11,2). Tím Mesiášem je Ježíš: jeho křest – jeho smrt! – ho zjevuje Izraeli a všem lidem.

v. 33: *ten, který mě poslal křtít* atd. Vnitřní inspiraci pocházející přímo od Boha nebo nepřímou skrze dlouhodobě rozjímané Slovo² poznává Jan znamení k rozeznání „toho, který přichází“: je to Duch, který sestupuje a zůstává na něm. Avšak také pro něho, stejně jako pro nás, je tu stále odstup mezi poznáním a uznáním, mezi viděním a pochopením.

v. 34: *A já jsem to viděl a dosvědčuji.* Zatímco ostatní proroci viděli předem a napřed oznamovali, Jan vidí a říká: naplnění toho, co bylo zaslíbeno, už nastalo v Ježíši a je přítomné ve svědectví toho, který ho viděl a vypráví.

To je Syn Boží. V Janových ústech může být tento výraz nárazkou na Žl 2,7, na mesiášský zpěv. Pro čtenáře, který už četl prolog, je to svědectví o Slově, které se stalo tělem, o jednorozeném Otcově Synu, který zjevuje Slávu – jak to plně pochopí učedníci skrze velikonoční zkušenost, až přijmou jeho Ducha.

Svědectví, které podle synoptiků Otec vydává Synu při příležitosti křtu (srov. Mk 1,11 par.), se tu stává přímo svědectvím Křtitele. On je zobrazen jako Izrael žijící ze zaslíbení, který vidí

2 V italštině je *masticata* = doslova „žvýkané, překousávané“. Autor zřejmě naráží na starou terminologii „lectio divina“, kdy se rozjímaní Božího slova přirovnávalo přezývání potrav, pozn. překl.

naplnění, první z řady těch, kdo uvěří, že Ježíš je Mesiáš, Syn Boží, aby dostal darem život (srov. 20,31).

3. Od textu k modlitbě

- a. Vstupuji do modlitby, jak je uvedeno v *metodě*.
- b. Soustředím se tím, že si představuji Betánii, dům pramenů.
- c. Prosím o to, co chci: mít stejné touhy jako Jan, přijmout jeho křest a jeho svědectví.
- d. Pozorně poslouchám Janovo svědectví o sobě a o Ježíši.

Nepřehlédni

- židé, kněží, levité a farizeové, kteří se vyptávají
- kdo jsi?
- „nejsem“ Mesiáš, Eliáš nebo ten prorok
- co říkáš sám o sobě?
- já, hlas volajícího na poušti
- vyrovnejte cesty Pánu
- mezi vámi stojí ten, koho vy neznáte
- Jan křtil v Betánii na druhé straně Jordánu
- na druhý den po svědectví vidí Ježíše, jak přichází k němu
- hle, beránek Boží, který snímá hřích světa
- já jsem ho neznal
- přišel jsem křtít vodou, aby byl zjeven izraelskému národu
- viděl jsem, jak Duch sestoupil a zůstal na něm
- to je znamení Boží, které ukazuje, kdo křtí v Duchu
- já jsem to viděl a dosvědčuji: To je Syn Boží.

4. Texty k prohloubení

Žl 2; Iz 40; Mk 1,9-11; Mt 3; Lk 3; Mk 11,27-33; Lk 7,18-30.

3. POJĎTE A UVIDÍTE!

Jan 1,35-51

- 35 Na druhý den zase Jan stál se dvěma ze svých učedníků.
36 Pohlédl na Ježíše, jak jde kolem, a řekl:
„Hle, beránek Boží!“
37 Ti dva učedníci slyšeli, co říká, a šli za Ježíšem.
38 Ježíš se obrátil a viděl, že jdou za ním. Zeptal se jich:
„Co byste chtěli?“ Odpověděli mu: „Rabbi“ –
to přeloženo znamená Mistře – „kde bydlíš?“
39 Řekl jim: „Pojďte a uvidíte!“ Šli tedy, viděli, kde bydlí,
a ten den zůstali u něho;
bylo kolem čtyř hodin odpoledne.
40 Jeden z těch dvou učedníků, kteří to od Jana slyšeli
a šli za ním, byl Ondřej, bratr Šimona Petra.
41 Ten nejdříve našel svého bratra Šimona, řekl mu:
„Našli jsme Mesiáše!“ – to přeloženo znamená Kristus –
42 a přivedl ho k Ježíšovi. Ježíš na něj pohlédl a řekl:
„Ty jsi Šimon, syn Janův. Budeš se jmenovat Kéfas,“
to je v překladu Petr (Skála).
43 Na druhý den se (Ježíš) rozhodl, že půjde do Galileje.
Potkal Filipa a vyzval ho: „Pojď za mnou!“
44 Filip pocházel z Betsaidy, města Ondřejova a Petrova.

- 45 Filip potkal Natanaela a řekl mu: „Našli jsme toho, o kterém psal Mojžíš v Zákoně i proroci! Je to Ježíš, syn Josefův z Nazareta.“
- 46 Natanael mu namítl: „Může z Nazareta vzejít něco dobrého?“ Filip odpověděl: „Pojď a podívej se!“
- 47 Ježíš uviděl Natanaela, jak k němu přichází, a řekl o něm: „To je pravý Izraelita, v kterém není lsti.“
- 48 Natanael se ho zeptal: „Odkud mě znáš?“ Ježíš mu odpověděl: „Viděl jsem tě dříve, než tě Filip zavolal, když jsi byl pod fíkovníkem.“
- 49 Natanael mu na to řekl: „Mistře, ty jsi Boží syn, ty jsi král Izraele!“
- 50 Ježíš mu odpověděl: „Proto věříš, že jsem ti řekl: , Viděl jsem tě pod fíkovníkem? Uvidíš ještě větší věci.“
- 51 A dodal: „Amen, amen, pravím vám: Uvidíte nebe otevřené a Boží anděly vystupovat a sestupovat na Syna člověka.“

1. Poselství v kontextu

„*Pojďte a uvidíte!*“ říká Ježíš dvěma Křtitelovým učedníkům, kteří přijali jeho svědectví. Při následování Ježíše nacházejí to, co hledají, a zůstávají u něho, který je od věků u Otce. V tomto úryvku se slovo „říkat“ (včetně podobných nebo s ním spojených, jako „mluvit“, „odpovídat“, „volat“ a „poslouchat“) vyskytuje 24×, „vidět“ a „upřít zrak“ 12×, „následovat“ a „přijít k Ježíši“ 9×, „setkat se“ (nebo „nalézt“) 4×, „zůstat (přebývat)“ 3× a „hledat“ jednou. Tato slova určují vnitřní dynamismus člověka na cestě do vlasti

jeho touhy. Na počátku všeho je Křtitel: svědectví o světle je nepřerušovaný řetěz, který skrze staré mudrce a proroky s ním dospívá k poznání slávy Slova učiněného tělem. On je spojka mezi starými a novými svědky, mezi těmi, kdo tušili a předpovídali, a těmi, kdo viděli, slyšeli a dotýkali se. On konečně vidí, že se zaslíbení dané Izraeli naplnilo. Kdo slyší jeho svědectví, zakouší sám v sobě zkušenost Syna, který vypráví o Otci, a poté se stává svědkem pro druhé, aby také oni osobně poznali, že Ježíš je Mesiáš, Boží Syn, a aby v jeho jménu měli život (srov. 20,31).

Tento úryvek ukazuje, jak se svědectví šíří jako nákaza, nebo lépe jako oheň, který postupuje od jednoho k druhému a zapaluje všechny stejným světlem. Jan, který „na druhý den“ poznal očekávaného (srov. vv. 19-34), ho ukazuje dvěma svým učedníkům, kteří se hned vydají za ním (vv. 35-39). Jeden z nich, Ondřej, přivádí k Ježíši svého bratra Šimona (vv. 40-42). Následujícího dne je setkání s Filipem (vv. 43-44) a ten zase přivádí nevěřícího Natanaela, „aby přišel a viděl“ Ježíše z Nazareta (vv. 45-50). Svědectví Janovo a všech následujících je prostředek, který je nezbytný k tomu, aby se člověk dostal k Ježíši; setkání s ním je ale bezprostřední a osobní (srov. 4,41n).

Tento text je rychlý sled krátkého střídání otázky a odpovědi, kde se v ustavičném stoupání dospívá ke stále vyšší úrovni pochopení Ježíšova tajemství. Kdo ho objevil jako první, přivádí dalšího k setkání s ním a stává se divákem nového zjevení, které sám ještě nezachytil. Text je celý rozhovorem o Ježíši a s Ježíšem. Náš vztah k Bohu může být jenom rozhovorem, protože na počátku bylo Slovo a člověk je jeho partnerem k dialogu.

Janovo evangelium se od začátku představuje jako drama o setkání člověka se Slovem v plném vyjádření řečeného i nevysloveného, neporozumění a účasti, víceznačností a ironie,

odporu a vzdávání se. Čtenář se stal účastníkem tohoto rozhovoru, aby také on zakusil Slovo, které ho volá a krok za krokem přivádí k vidění jeho příbytku a k přebývání v jeho domě s ním. Tak začíná putování učedníka, které ho dovede k tomu, že si položí hlavu na Mistrovu hrud' (srov. 13,23-35), aby uchoopil tajemství Boha a člověka.

V tomto sledu setkání evangelista představuje rostoucí syntézu toho, kdo je Ježíš.

Ježíš je beránek Boží, Mistr, Mesiáš, Boží Syn, král Izraele, tajemný Syn člověka, v kterém se setkává nebe se zemí.

Církev se rodí ze setkání Ježíše se Křtitelem, který představuje současně moudrost člověka při hledání pravdy a zjevení Boha při hledání člověka. Kdo ho jako on hledal a očekával, potkal a poznal, stává se jeho svědkem pro druhé, aby každý osobně dospěl k rozhovoru se Slovem a viděl světlo jeho života.

2. Četba textu

v. 35: *Na druhý den.* Jsme ve třetím dnu evangelního vyprávění (srov. vv. 19.20). Křtitel, který odedávna čeká, v neurčeném dnu, mimo čas, protože v každém čase, se setkává s očekávaným, který přichází, aby se dal pokřtít; ale Jan ho nepozná. Až později, když se zodpověděl při výslechu a vyznal svou identitu (vv. 19-28), ho potkává znovu o den později a poznává ho (vv. 29nn). Ještě následujícího dne (v. 35), když ho opět potkal, ukáže ho dvěma svým učedníkům. Je třeba času, aby se setkání stalo poznáním a poznání svědectvím. Bez tohoto času nemá svědectví hodnotu, protože mu chybí jeho zkušenostní obsah.

zase Jan stál. Východiskem tohoto svědectví je Betánie na druhé straně Jordánu, kde lidé přijímají Janův křest (v. 28). Místo pravdy o člověku je také místem setkání s Pánem.

se dvěma ze svých učedníků. Jeden z nich je Ondřej (v. 40). Druhý, anonymní, se většinou ztotožňuje s Janem, „učedníkem, kterého Ježíš miloval“. Ale mohl to být také Filip (viz v 43). Jako vždycky se každý čtenář může ztotožnit s různými osobami: ony představují různé roviny setkání s Pánem.

v. 36: *Pohlédl na Ježíše, jak jde kolem.* Ježíš začíná svou cestu, která z druhého břehu Jordánu vede do Jeruzaléma. Na této cestě se zjevuje: pravda se stává cestou, aby nás dovedla k životu. Křtitel, člověk očekávání, je jediný schopen ji uvidět a ukázat ji ostatním. To je jeho úloha, která trvale náleží Izraeli, nositeli zaslíbení a jeho naplnění v těle Žida Ježíše z Nazareta. My se zařazujeme do dějin, které nás stále předcházejí: přítomnost je plodem minulosti. Odseknout si kořeny znamená ztratit to, co jsme.

a řekl. Sloveso je v přítomném čase (v řeckém textu, pozn. překl.), protože jeho svědectví je stále aktuální. V řečtině je slovo *legó*, z něhož je *logos* (= „slovo“), což původně znamená „svazovat, sbírat, spojit, sjednotit“. Toto slovo totiž spojuje člověka se skutečností a lidi mezi sebou navzájem. Ale také italská slovesa *dire* (= „říkat“) a *parlare* (= „mluvit“) jsou příznačná: první je asi odvozeno od *deikó*, které jako *deiknymi* (řecká slovesa, pozn. překl.) znamená „ukázat, zjevit“, zatímco to druhé pochází od *paraballó* (též řecké sloveso, z něhož pochází také slovo *parola* = „slovo“ a *parabola* = „podobenství“), což znamená „položít, předhodit, nabídnout, dát, odevzdat“. Kdo mluví,

ten se říká a vykládá se: slovem ukazuje a překládá to, co má, nebo lépe to, co je, aby se nabídl a daroval druhému.

V Gn 1,1nn se o člověku na rozdíl od ostatních živých tvorů neříká, jakého je druhu: je obrazem a podobenstvím Božím, protože je povolán odpovědět na jeho Slovo. To ho odlišuje od živočicha a spojuje zemi s nebem. Jím člověk nejen s Bohem spolupracuje, když dovádí stvoření k naplnění; on se přímo stává jako on, který je komunikace a společenství, inteligence a láska. Na počátku všeho bytí a jednání je vždycky mluva. Jestliže celé stvoření pochází z Božího slova, pak všechna kultura, s tím, co obsahuje na základě své povahy, pochází z lidského slova. Bez slova nic neexistuje.

Hle, beránek Boží (srov. v. 29). Úžas nad tímto objevem, který už nastal a který byl vyhlášen absolutním způsobem předchozího dne, aniž se jmenují posluchači (vv. 29nn), se nyní vyjadřuje před učedníky, vyzvanými, aby pohlédli na beránka poslaného od Boha: je to člověk Ježíš, který tu kráčí. Jan ho viděl od dětství – první setkání sahá až do lůna jeho matky (srov. Lk 1,41) –, a přesto ho ještě neznal. Až když ho poznal, mluví a svědčí o něm druhým.

v. 37: *Ti dva učedníci slyšeli.* Nikdo nepřijde ke Slovu jinak, než že uslyší hlas, který o něm svědčí. Ale Slovo samo zůstává nečinné, pokud tu není ucho, které uslyší jeho hlas. Sluch je pro slovo tím, čím je země a lůno pro semeno: přijímá ho a nechává ho v sobě klíčit.

a šli za Ježíšem. Začíná dobrodružství učedníků hlasu, kteří se stali učedníky Slova. Jít za Ježíšem, konat stejnou pouť jako Syn, je syntézou křesťanské zkušenosti. Křesťanství není nějaký souhrn krásných teorií nebo morálních imperativů; je to realita

osoby: člověka Ježíše, kterého následujeme, protože ho milujeme. Kdo ho následuje, nekráčí v temnotě, ale získává světlo života (srov. 8,12). S těmi dvěma, kteří jdou za beránkem, začíná den nového lidu: je to počátek církve.

Mistr je pro učedníka vzorem k napodobování: následuje ho, ano, stíhá a pronásleduje, dokud ho nedostihne a snad i nepředstihne. Napodobování a soupeření, rivalita a soutěžení jsou hnací silou dějin: „Viděl jsem též všechno pachtění i vše, co prospěšného se koná, a jak přitom jeden na druhého žárí“ (Kaz 4,4). Ale závist je silně znečišťující palivo: je to vstupní brána do smrti (srov. Mdr 2,24). Ježíš nám nabízí jiný princip činnosti: napodobovat jeho, Syna, který miluje všechny Otcovou láskou a nevyvolává s nikým žádný spor. Zatímco v prvním případě je napodobování principem rozdělení a smrti, tak v druhém případě je principem společenství a života.

v. 38: *Ježíš se obrátil.* Ježíš se obrací na ty, kdo ho následují, a promlouvá k nim. Nemůže se nevyslovit a nezjevit, protože je Slovo, které existuje jen tak, že se vyjádří. Je ale nezbytné, aby našlo někoho, kdo ho poslouchá. Na naši iniciativu hledat ho, se Ježíš obrátí. Na nic jiného nečekal: přišel proto, aby se dal hledat a nacházet.

Co byste chtěli? To je poprvé, co Ježíš otvírá ústa, a čtenář ho poslouchá. Jeho prvním slovem je otázka, která očekává odpověď: Slovo probouzí slovo. Jeho otázka zní: „Co byste chtěli?“ (v řeckém textu doslova: „Co hledáte?“, pozn. překl.). Ježíš se na nás obrací ne s tvrzeními nebo příkazy, ale s otázkou, kterou si musí každý položit: „Co doopravdy hledám ve svém životě, ve své práci, ve svých vztazích?“

Člověk je svou přirozeností otázka, hledání a otevřenost pro nekonečno: touží stále víc. Sní o štěstí a plnosti života, ale cítí se omezený a zmrzačený – chybí mu stále ten druhý: ano, Jiný, bez kterého není sám sebou. Proto hledá něco, co ještě nemá, ale co jeho srdce od věků miluje.

V Getsemanské zahradě se Ježíš zeptá nepřátel, kteří ho přišli zajmout: „Koho hledáte?“ (18,4.7); ve velikonoční zahradě se zeptá Magdalény, která ho chce obejmout: „Koho hledáš?“ (20,15). To, co se v posledku hledá, je osoba, kterou lze zajmout, nebo obejmout.

Rabbi, kde bydlíš? Člověk hledá, kde bydlí Slovo, světlo jeho života. Jenom tam je doma i on. Tím domovem není doupe nebo nora, kam se utíká a skrývá zvíře: je to místo vztahů a citů, které činí život lidským. Jinde je člověk odcizený sobě a všem. „Kde bydlíš?“ znamená: „Kdo jsi?“ První slova, kterými byl osloven Adam, jsou: „Kde jsi?“ (Gn 3,9). Skryl se, nebyl už na svém místě. A místem člověka je Bůh, v jehož přítomnosti je tím, kým je: jeho obrazem a podobou. Proto je jeho srdce nostalgií, touhou po domově: jeho vlast je tam, kde nachází sebe sama.

v. 39: *Pojďte.* Ten, který říká „přichází“, říká: „Pojďte“. Přijít k Ježíši znamená přilnout k němu tím, že přijmeme za svou jeho cestu. Kdo přichází k němu, nebude odmítnut: uvidí Syna a bude mít věčný život (srov. 6,37-40). On nás zve, abychom přišli k němu, a tak byli i my tam, kde je on od věků: u Otce. Ježíš je Syn: záleží mu na tom, aby se bratři vrátili domů.

uvidíte. Až když vyjdeme za ním, můžeme uvidět, kam vede cesta. „Vidět“ je u Jana nabitě významy: je to osvětlení toho, kdo „zná“ Syna člověka, tajemství Boha a člověka (srov. v. 51), kde Bůh je doma s člověkem a člověk s Bohem.

„Vidět“ je činnost oka. Jako sluch může slyšet hluk nebo poslouchat slova, podobně oko může prohlížet předměty nebo vidět neviditelné. Oko je branou do srdce: uvádí do něj to, co je vně, a vyvádí to, co je uvnitř. A vždycky je zaměřeno k tomu, co člověk miluje. Ono může vidět, protože existuje světlo, první Slovem stvořená skutečnost. Ale existuje také vnitřní oko a vnitřní světlo, které se odráží na tváři toho, kdo je osvěcen Slovem. Vidět je činnost vlastní tomu, kdo se narodí do nových životních podmínek, jako novorozeně, které přichází na světlo. „Pojďte a uvidíte“ je pozvání, kterým se evangelium obrací na čtenáře, pozvání, které pravda adresuje každému, kdo ji hledá.

Šli tedy, viděli, kde bydlí. Když vyšli za ním, naplňují svou touhu uvidět to, co hledají. Čtenář si klade otázku: „Co uviděli?“ Evangelium nám to neříká hned: vzbuzuje zvědavost, aby podnítilo chuť hledat. To, co uviděli první učedníci, ukáže poté také nám.

zůstali u něho. Jejich zkušenost je popsána těmito prostými a bohatými slovy: zůstat u něho. Zůstat spolu znamená mít tentýž domov; dokonce stát se domovem jeden pro druhého. Učedníci zakoušejí počáteční radost plodného a realizovaného života, který je vlastní ratolesti spojené s kmenem (srov. 15,1-11). Když ho milují a poslouchají jeho Slovo, poznají, že „já jsem v Otci a vy ve mně a já ve vás“ (14,20), říká Ježíš. Ano, on sám a Otec přijdou a zabydlí se u nás (14,23). Také pro čtenáře bude východem této zkušenosti přebývání u něho, který bydlí u Otce.

ten den. Ten den (srov. 14,20), kdy zůstanou u něho, je „dlouho očekávaný den“, v kterém nacházejí to, co odedávna hledali. Už nejsou „sirotky“: konečně jsou doma, doma s Otcem a Synem.

bylo kolem čtyř hodin odpoledne (v řečtině doslova „kolem desíti hodin“, pozn. překl.). Deset je číslo naplnění. Nezapomenutelná hodina toho dne vyznačuje rozhodující přechod: úzkost toho, kdo hledá, se změní v radost toho, kdo našel. Je to čtvrtá hodina odpolední, kdy únava z práce dává prostor odpočinku. Podle synoptiků je to jedna hodina po Ježíšově smrti na kříži (srov. Mk 15,34 par.).

v. 40: *byl Ondřej*. Udává se tu jméno jednoho z těch dvou; je to Šimonův bratr.

v. 41: *nalezl* (v italském překladu je „potkal“, což je volnější překlad; náš překlad je doslovný z řečtiny, pozn. překl.). Potkat v řečtině znamená také najít nebo objevit. Druhý člověk nemůže být nikdy produktem našeho konání: je vždycky milostivým darem nějakého setkání, objevení a nalezení někoho, kdo se zjevuje. Každé naše jednání je motivováno buď touhou po setkání s tím, co milujeme, nebo strachem, který nás nutí utéci od toho, čeho se bojíme.

svého bratra atd. Kdo přebývá u Syna, setkává svého bratra: to je ten, s kterým se dělí o to, co zakusil. Skutečné bratrství spočívá ve sdílení slov. Kdo potkal Slovo, nemůže ho nesdělovat, podobně jako ten, kdo byl osvícen, nemůže neodrážet světlo. Když se držíme textu, tak Ondřej setkává svého bratra v témže dni, kdy zůstal u Syna.

Našli jsme Mesiáše. Je to překvapení toho, kdo objevil poklad. Ondřej sděluje svou radost bratrovi, protože má zájem (zajímat, lat. *inter-esse* = „být uvnitř“) jak na Ježíši, tak na bratru, který se také zajímá o Mesiáše. Mesiáš (= „pomazaný“,

v řečtině *Christos*) je král, který má uskutečnit všechna Boží zaslíbení a očekávání člověka.

v. 42: *přivedl ho k Ježíšovi*. Je to bratr, který přivádí k Synu. Každý dospívá k setkání s Jiným skrze někoho jiného, který mu o něm svědčí.

Ježíš na něj pohlédl. Setkání je hra pohledů, které pronikají do srdce.

ty jsi Šimon. Ježíš vyslovuje jeho jméno, aniž mu ho předtím někdo sdělil. On je Slovo, – vyslovil jeho jméno jako první a uvedl ho v bytí. Je to vždycky někdo jiný, ano, ten Jiný, kdo vyslovuje mé jméno. Moje identita je darem druhého, který mě oslovuje a miluje. Čím je kdo oslovován, to je jeho jméno.

Kéfas (srov. Mt 16,18). To je tajné jméno, které nikdo nezná a pouze Pán ho může zjevit (srov. Zj 2,17; Iz 62,2): je to identita osoby, její „povolání“, které se stane jejím „posláním“. Každý žije proto, aby uskutečnil své jméno. Kéfas znamená „kámen, skála“. Když je řečeno člověku, je dvojznačné: označuje osobnost houževnatou a pevnou, ale také tvrdohlavou, která nic nechápe. Každé naše jméno má vždycky stránku světlou a stinnou. Jenom když se náš stín obrátí k Ježíši, pak budeme plně osvětleni. A to se stane Šimonovi: on ve své nevěrnosti zakusí věrnost svého Pána. Pak bude jeho jménem „skála“, přívrstev Boží, protože jeho nepochopení Ježíše se stane místem, kde ho pochopí tím nejhlubším způsobem.

Překlad jeho jména (srov. také Rabbi a Mesiáš, vv. 38.41) je uveden pro čtenáře, který už asi neovládá hebrejštinu.

v. 43: *Na druhý den*. Jsme ve čtvrtém dnu. Jednotlivá svědectví dávají rytmus sledu dnů jako vycházení slunce.

rozhodl se. Podle textu by zde nevysloveným podmětem mohl být kromě Ježíše také Ondřej, který „nejdříve“ našel Petra (v. 41) a nyní setkává Filipa.

(Ježíš) ho vyzval: Pojď za mnou. Filip přijímá od Ježíše pozvání následovat ho, na rozdíl od předchozích, kteří ho už předem hledali. Každé povolání se liší podle situace, ale je stejné svým určením.

v. 44: *Filip pocházel z Betsaidy.* Ondřej a Filip jsou často v seznamu Dvanácti vedle sebe (srov. Mk 3,18; Sk 1,13). Oba se projevují – jeden po druhém nebo společně – v epizodě o nasycení chleby nebo v prosbě, kterou tlumočí Ježíši za Řeky (srov. 6,5-9; 12,22). Ondřej a Filip byli přátelé, pocházeli ze stejné vesnice. Někteří se domnívají, že Filip byl jeden z těch, kdo poslouchali Jana a zůstali u Ježíše. A až později, při druhém setkání, překonal své zmatení a rozhodl se Ježíše následovat.

v. 45: *Filip potkal Natanaela.* Jako vždy, i zde se povolání vyznačuje setkáním s tím, kdo už Pána potkal. Natanael se v seznamu Dvanácti nevyskytuje. Může se ztotožnit s Bartolomějem.

Našli jsme toho atd. Jménem ostatních tří Filip sděluje svůj objev: viděl Ježíše z Nazareta – Syna Josefova, o kterém my z prologu víme, že je ve skutečnosti Synem Božím –, toho, o kterém mluví Písmo.

v. 46: *Může z Nazareta vzejít něco dobrého?* Pro toho, kdo studuje Písmo, není tak snadné poznat, že ten, o kterém mluví, je člověk Ježíš, navíc z Nazareta (srov. 7,27). Jak může být Mesiáš tak běžný a obyčejný, stejný jako každé tělo?

Pojď a podívej se. Filip mu opakuje stejné pozvání, které první dva učedníci uslyšeli od Ježíše (srov. v. 39).

v. 47: *To je pravý Izraelita.* Ježíš nahlíží do Natanaelova nitra: vidí a zná ho, aniž mu o někom někdo něco řekl.

v kterém není lsti. Ježíš Natanaela chválí jako spravedlivého, který žije podle Pánova slova. Lest je návnada vhozená rybám, aby se na ni chytily. Lež je klamné slovo, do kterého chceme chytit druhého a zmocnit se ho. Je velmi pravděpodobná, jinak by nikoho nemohla oklamat. Písmo nás chce osvobodit od lstivých slov, které ničí to, co Slovo stvořilo.

v. 48: *Odkud mě znáš?* Natanael je překvapen, že je prozkoumán a poznán až na dno (srov. Žl 139,1nn).

Viděl jsem tě ... když jsi byl pod fíkovníkem. V židovské tradici fíkovník, strom poznání štěstí a neštěstí, může svými sladkými plody symbolizovat studium Zákona. Ježíš ho viděl, když se pilně oddával studiu Písma, které ho připravilo na setkání s tím, o němž mluví Písmo. Snad proto právě on na počátku projevuje největší odpor, snad jako jeho přítel Filip.

v. 49: *Mistře, ty jsi Boží Syn, ty jsi král Izraele.* Když byl Natanael poznán Ježíšem, poznává nyní i on jeho. „Syn Boží“ a „král Izraele“ pro něj pravděpodobně znamenají Mesiáše (Žl 2,6n). Pro čtenáře ale je to už anticipování hlubokého tajemství Syna.

v. 50: *Uvidíš ještě větší věci.* U Mojžíše a u proroků je skryto mnohem víc, než co Natanael zahlédl: Ježíšovo tělo ukáže slávu jednorozeného Syna.

v. 51: *Uvidíte nebe otevřené* atd. Ježíš je Syn člověka, nad kterým se otvírá nebe (Iz 63,19), jako při křtu (srov. Mk 1,10 par.): na něj sestupuje a na něm spočívá Duch (srov. v. 32). Je to odkaz na Jákobovu vizi, který vidí anděly vystupovat a sestupovat na něj v Betelu (srov. Gn 28,12) a zjistí, že to místo je „hrozné“: je to brána do nebe (srov. Gn 28,17). Smlouva s Bohem, o které si Jákob myslel, že je ohrožena, je nyní upevněna a úplně darována v Synu člověka: on bude novým chrámem (srov. 2,13-22), bránou mezi Bohem a člověkem, společenstvím mezi oběma. On je totiž Slovo, které se stalo tělem, je Božím přebýváním mezi lidmi a příbytkem každého člověka v Bohu. S ním, pravým Jákobovým žebříkem, se nebe otevřeno definitivně: Bůh komunikuje s člověkem a člověk s Bohem.

Tento verš je vrchol Ježíšova zjevení jeho učedníkům, které se bude v evangeliu následně rozvíjet.

V prvních setkáních je načrtnuto putování čtenáře evangelia: po přijetí Křtiteleova svědectví a po vyjití za Ježíšem člověk hledá a vidí, kde bydlí beránek Boží, Mesiáš, Syn Boží, král Izraele a Syn člověka, společné přebývání Boha a člověka. Když zůstává v jeho slově, stává se jeho pravým učedníkem, poznává pravdu a tato pravda ho osvobodí jako syna v Synu (srov. 8,31n).

3. Od textu k modlitbě

- a. Vstupuji do modlitby, jak je uvedeno v *metodě*.
- b. Soustředím se tím, že si představuji Ježíše, jak kráčí.
- c. Prosím o to, co chci: kde bydlíš?
- d. Kontempluji jednotlivá setkání a ztotožňuji se při tom s každým z učedníků.

Nepřehlédni

- Jan stojí ještě na druhém břehu Jordánu a říká: Hle, beránek Boží
- učedníci, kteří ho slyší, jdou za Ježíšem
- co hledáte?
- kde bydlíš?
- pojdte a uvidíte
- ten den zůstali u něho
- Ondřej se setká se Šimonem
- našli jsme Mesiáše
- ty jsi Šimon: budeš se jmenovat Kéfas
- Ondřej se setká s Filipem
- Ježíš mu říká: Následuj mě
- Filip se setkává s Natanaelem
- našli jsme toho, o kterém psal Mojžíš v Zákoně i proroci: Ježíše z Nazareta
- může z Nazareta vzejít něco dobrého?
- pojd' a podívej se
- hle, to je pravý Izraelita, v kterém není lsti
- odkud mě znáš?
- viděl jsem tě, když jsi byl pod fíkovníkem
- ty jsi Boží Syn, ty jsi král Izraele
- uvidíš ještě větší věci
- uvidíte nebe otevřené a Boží anděly vystupovat a sestupovat na Syna člověka.

4. Texty k prohloubení

Žl 2; 110; 139; Gn 28,10-22; Mk 1,16-20.

4. TEĎ NABERTE

Jan 2,1-12

- 1 Třetí den byla svatba v galilejské Káně
a byla tam Ježíšova matka.
- 2 Na tu svatbu byl pozván také Ježíš a jeho učedníci.
- 3 Došlo víno, a proto řekla matka Ježíšovi:
„Už nemají víno.“
- 4 Ježíš jí odpověděl:
„Co mi chceš, ženo? Ještě nepřišla má hodina.“
- 5 Jeho matka řekla služebníkům:
„Udělejte všechno, co vám řekne.“
- 6 Stálo tam šest kamenných džbánů na vodu,
určených k očišťování (předepsanému) u židů,
a každý džbán byl na dvě až tři vědra.
- 7 Ježíš řekl (služebníkům): „Naplňte džbány vodou!“
Naplnili je až po okraj.
- 8 A nařídil jim: „Teď naberte a doneste správci svatby!“
Donesli,
- 9 a jakmile správce svatby okusil vodu proměněnou
ve víno – nevěděl, odkud je, ale služebníci,
kteří načerpali vodu, to věděli –, zavolał si ženicha

- 10 a řekl mu: „Každý člověk předkládá nejdříve dobré víno,
a teprve až se hosté podnapijí, víno horší;
ale ty jsi uchoval dobré víno až do této chvíle.“
- 11 To byl v galilejské Káně počátek znamení,
která Ježíš učinil; tím zjevil svou slávu,
a jeho učedníci v něj uvěřili.
- 12 Potom se odebral se svou matkou,
se svými příbuznými a učedníky do Kafarna, ^a
ale zdrželi se tam jen několik dní.

1. Poselství v kontextu

„*Ted' naberte,*“ říká Ježíš služebníkům, kteří v poslušnosti jeho slovu naplnili vodou džbány určené pro židovské očišťování. „*Ted'*“ je okamžik, ve kterém se voda stává „dobrým vínem“.

Poté, co evangelium mluvilo o Slovu, které se v Ježíši stává tělem, o Křtiteli, který se stává jeho hlasem, a o prvních učednících, kteří přijímají jeho svědectví, představuje nyní společné dobrodružství Ježíše a těch, kteří mu patří. Toto vyprávění nám ukazuje, „kde přebývá“ Pán a jeho sláva: v radosti a v lásce, a ne v chrámovém okrsku, který byl proměněn ve velkoobchod s náboženstvím (srov. vv. 13-22). Na začátku Ježíšovy činnosti nacházíme dvě překvapující vyprávění, která jsou z náboženského hlediska přímo nepatřičná: způsobit opilost na svatbě a dopálit se v chrámě.

Tato počáteční scéna, podobně jako křest u synoptiků, nás chce hned dovést k pochopení, že Bůh je pohoršlivě odlišný od toho, jak o něm smýšlíme. První „znamení“ Božího Syna spočívá v tom, že přidá na hostinu víc než 600 litrů vína. Co

by tomu řekl ten pouštní asketa Křtitel? Když uvážíme všechny problémy s hladem, které ve světě jsou, o alkoholismu ani nemluvě, nemohl Ježíš udělat něco užitečnějšího a méně maličerného? Navíc proč dávat víno a radost namísto kázání o abstinenci a práci? Ježíš možná proměnil vodu ve víno, protože věděl, že jeho oddaní stoupenci pak hojně promění víno evangelia ve vodu zákona.

Tato scéna představuje Ježíše, který dává hojnost „dobrého vína“ pro svatební slavnost, která vázne a hrozí nebezpečí, že skončí kvůli nedostatku vína. Tato událost, kterou Jan samostatně zpracoval, je nahlížena jako zjevení „jeho slávy“.

Počátek znamení přímo odkazuje na scénu v 19,25-27. To bude ta hodina, v které Pán zjeví svou slávu, když projeví svou lásku až do krajnosti (13,1nn), daruje nám svou matku a svého Ducha (19,30) a sám se stane pramenem krve a vody (19,34) pro život, který je silnější než smrt. Právě na kříži se slaví svatba Boha s lidstvem.

V Bibli je manželské spojení nejvyšším symbolem smlouvy mezi Bohem a jeho lidem. Ona ustavuje mezi oběma vztah vzájemného zájmu a péče, účasti a náležitosti, s postojem spolehlivosti a soudržnosti, něžnosti a jednoty, který činí život krásným. V opačném případě je život smutný a hrozný, nelidský a nevydařený, a bylo by lépe se vůbec nenarodit. Vždyť největším přikázáním je přikázání lásky. Sám Bůh je láska (srov. 1 Jan 4,8), a kdo miluje, zná ho a stává se mu podobným.

V Bibli je sám Bůh Ženichem, druhou polovinou člověka, který miluje „láskou věčnou“ (Jer 31,3; srov. Oz 2,1-9; Iz 54,8). Vztah mezi mužem a ženou je „veliké tajemství“ (Ef 5,32), které představuje vztah Boha a člověka (srov. zvlášť Gn 1,27; Oz 2,16-25; Iz 54,1-10; 61,10 – 62,5; Ez 16,1nn). V tomto smyslu je

Píseň písní vrcholem biblického zjevení. Zpívá o našem vztahu k Bohu od počáteční propastné prosby, z které člověka jímají závratě: „Kéž políbí mě polibkem svých úst.“ Vše, co následuje, je vzájemné hledání lásky mezi Bohem a člověkem.

Ale tato smlouva byla ze strany člověka stále zanedbávána. Prorocké kázání ho usvědčuje ze zrady, vyzývá ho k obrácení a slibuje mu budoucnost, ve které láska mezi Bohem a člověkem znovu rozkvetе do plné nádhery.

Toto vyprávění se nezastavuje u zázraku; naopak, soustřeďuje se na velikost daru, který je dán nezištně. Jednotlivé detaily je třeba vykládat ve světle toho, co se podle evangelisty v Káně děje: Ježíšova přítomnost je obnovením smlouvy, začátkem eschatologické svatby.

Text mluví o svatbě, nedostatku vína, služebnících, šesti kamenných džbánech, vodě a dobrém vínu, které bylo uchováno až pro tuto chvíli. O nevěstě se nemluví; ženich se objeví nepřímo až na konci v rozhovoru se správcem svatby. Zatímco svatba představuje smlouvu mezi Bohem a člověkem, víno, kterého začíná být nedostatek, znamená lásku člověka, která se začíná vytrácet; kamenné džbány pro očišťování, které jsou prázdné, jsou narážkou na nenaplněný zákon. Voda, první živel stvoření, se stává „dobrým vínem“, darovaným na konci, které „ted“ můžeme nabírat.

Tento svrchovaně sugestivní úryvek je třeba číst podle slov samého evangelisty ne jako „jedno z mnoha znamení“, ale jako „počátek znamení“ (v. 11), který osvětluje to, co bude v následujících částech evangelia vypravovat o Ježíši z Nazareta. „Znamení“ zde neznamená jen „nějakou věc, která označuje něco jiného“, jako silniční značka označuje město. Je to spíš „symbol“, který jistým způsobem zjevuje to, co označuje. Jako uzdravení

slepce zjevuje, že Ježíš je světlo, dar chleba ho zjevuje jako pokrm, a vzkříšení Lazara ukazuje, že je život, tak toto dobré víno zjevuje jeho „slávu“: Ježíš je Ženich. S ním nastala „hodina“, kdy se slaví svatba mezi Bohem a jeho lidem. „Tělo“ Syna člověka je totiž otevřením nebe nad zemí, plným společenstvím Boha a člověka, jak to bylo právě řečeno Natanaelovi (1,51). Jednotlivé prvky tohoto vyprávění nabývají ve světle tohoto zjevení každý své hodnoty.

Je jasné, že tomu, kdo zná zbytek evangelia, toto vyprávění napovídá další souvislosti. Ale při prvním čtení je dobré nepředpokládat to, co přijde potom, ale jen to, co bylo předtím, i když zůstáváme otevření pro další prohloubení. V dynamice každé knihy je každý krok cílem těch předcházejících a východiskem pro kroky následující. Přitom však už od začátku můžeme zahlédnout cíl; ale samotnou cestu poznáváme krok za krokem, tak jak po ní jdeme.

Ne náhodou liturgie spojuje svatbu v Káně se křtem a s epifanií. Voda ve džbánech, která se stává „dobrým vínem“, je znamením křtu v Duchu a zjevením Pána, který všem nabízí spásu. Je tu také jasná nářážka na eucharistii, v které se naplňuje hodina nové smlouvy s darem Ducha. A také je možné čtení mariologické a ekleziologické.

Z tohoto vyprávění je také zřejmá kontinuita jediné smlouvy, která je současně stará i nová, jako přikázání lásky (srov. 1 Jan 2,7n). Dobré víno evangelia se totiž nabírá z kamenných džbánů, které jsou symbolem zákona. A tato jediná smlouva má univerzální hodnotu. Víno totiž pochází z vody, prvotního živlu stvoření, a poprvé se objevuje s Noemem po potopě a při obnovení kosmické smlouvy (srov. Gn 9,20).

Drama Izraele, dědice zaslíbení a lidu žijícího z očekávání, je totéž, které prožívá každý člověk: nedostatek vína. Kde je ta láska, radost a život, pro které jsme byli stvořeni a o něž se cítíme okradeni? S Ježíšem, Slovem učiněným tělem, může každý ochutnat víno, které mu je podáváno v hojnosti. S ním se uskutěčňuje požehnání slíbené Abrahámovi a v něm všem národům (srov. Gn 12,2n). Tímto znamením Ježíš neuzdravil žádnou nemoc, jak to bude činit jinde; prostě nás zachránil z toho ne-nápadného zla, které ničí naše lidství: z nedostatku vína, nepřítomnosti lásky a radosti.

Toto vyprávění, jak je to u Jana obvyklé, je utkáno z rozhovoru s nepochopeními, která otvírají nové obzory. Po úvodu (vv. 1-2) přichází rozhovor mezi Ježíšem a jeho matkou (vv. 3-4), matčin příkaz služebníkům (v. 5), dvojí Ježíšův příkaz naplnit džbány a nabrat z nich (vv. 6-8), zjištění správce svatby a jeho slova o dobrém vínu (vv. 9-10). Vyprávění uzavírá evangelistův komentář (v. 11) a odchod z Kány do Kafarnaum (v. 12).

Ježíš, Slovo učiněné tělem, Bůh a člověk, je nebe otevřené nad zemí. Jeho příchod je ona „hodina“ a ono „teď“, v němž se obnovuje smlouva a ve kterém prožíváme radost ze setkání s Ženichem.

Církev je představována učedníky, kterým se zjevuje Ježíšova sláva: pochopí znamení s vínem a uvěří v Ježíše. V těle Syna člověka se slaví svatba mezi Bohem a lidstvem a obnovuje se stará smlouva, uzavřená s Izraelem, a ta ještě dřívější, ustavená se všemi tvory.

2. Četba textu

v. 1: *Třetí den.* Třetí den je v evangeliích dnem vzkříšení, definitivního Božího zásahu (srov. Oz 6,2).

Podle způsobu počítání času ve starých dobách jsme zde dva dny po čtyřech dnech předchozích, o nichž se vyprávělo v předešlém úryvku (srov. 1,19.29.35.43). Nacházíme se tedy v šestém dnu, v kterém byl stvořen člověk, určený pro den sedmý. Ježíšova přítomnost je tou „hodinou“, oním „ted“, v kterém se přechází od šestého dne ke dni sedmému.

byla svatba. Svatba je nejkrásnější obraz smlouvy mezi Bohem a jeho lidem v lásce silnější než jakákoli nevěrnost i sama smrt. Spojení muže a ženy je symbolem spojení člověka a Boha – Boha, který je láska a který nám přikázal milovat ho celým srdcem (srov. Dt 6,5). Vzájemnost lásky je to „veliké přikázání“, která nás „posílá společně“ k plnosti života.¹

v galilejské Káně. Kána odkazuje na *qanáh* (= „získat“), nárážka na lid, který si získal Bůh (srov. Ex 15,16; Dt 32,6; Žl 72,4).

a byla tam Ježíšova matka (srov. 19,25). Matka „tam byla“ podobně jako šest kamenných džbánů (srov. v. 6), určených pro vodu, která se stane dobrým vínem. Neuvádí se její jméno: vypravěč ji nazývá „matkou“ a Ježíš „ženou“. „Matka“ označuje vztah k synu, kterému dává život; „žena“ (= nevěsta) vztah k ženichovi, z jehož opěťované lásky pochází život syna. Maria jako matka představuje Boží lid, z jehož těla přijde Mesiáš;

¹ Slova v uvozovkách jsou v italštině slovní hříčkou: *grande co-mando* = „veliké přikázání“ / *manda-insieme* = „posílá společně“. Autor poukazuje na skutečnost, že italské *comando* (= „přikázání“) lze rozložit na předponu *co-* (= „společně, s“) a *mando* (sloveso *mandare* = „poslat“), pozn. překl.

jako nevěsta je siónskou dcerou, která miluje a očekává Ženicha, Pána. Díky její starostlivosti se tato svatební slavnost neskončí, ale dojde svého naplnění. Ježíšova matka, oslovená jako „žena“, se objevuje zde na svatbě a u Ježíšova kříže (19,25), když přijde hodina, v níž Pán přivádí svou lásku k nám k naplnění. Dar dobrého vína v Káně a darování matky na Kalvárii tvoří inkluzi celého evangelia: dávají mu plný smysl.

v. 2: *byl pozván také Ježíš a jeho učedníci.* Je důležité, abychom na naši slavnost pozvali Pána. Jinak na ní chybí ten, který se z pozvaného jemně a diskrétně změní v hostitele a podá nám „dobré víno“.

v. 3: *došlo víno.* Zatímco olej a chléb jsou nezbytné pro život, víno, které obveseluje srdce člověka (srov. Žl 104,15), je onen nezbytný nadbytek, aby náš život byl šťastný. Je to obraz lásky mezi ženichem a nevěstou, mezi Stvořitelem a tvorem, v kterém se naplňuje stvoření, a člověk tak přechází z šestého dne do dne sedmého, přímo k Bohu, který je opojením lásky. Bez tohoto vína člověk ztrácí svou identitu, podobnost s Bohem. Toto dobré víno je ono „víc“, které působí, že člověk je člověkem. Láska neslouží k ničemu, ale všechno slouží Lásce, která je sama životem, Božím i naším.

už nemají víno. Matka řekne Ježíši jen tato slova. Její prosté konstatování je současně prosbou i očekáváním. Na svatbě mezi Bohem a člověkem víno chybělo už od začátku, od Adama (Gn 3,1nn). Také později, dříve než Mojžíš sestoupil z hory s deskami smlouvy, lid tuto smlouvu už rozbil, když se začal klanět zlatému teleti (srov. Ex 32). Milovat ženicha je veliké přikázání (Dt 6,4nn), které podle proroků nikdy nepatřilo ke ctnostem

nevěsty (viz Ez 16). Maria s Křtitelem a těmi, kdo ho poslouchají, představuje Izraele, který si toužebně přeje novou smlouvu, nové srdce (srov. Jer 31,31-34; Ez 36,22-32) a zaslíbená pozhénání (srov. Jer 33,14-26).

v. 4: *co mi chceš?* (v řeckém textu doslova: „Co mně a tobě?“, pozn. překl.) Ježíš odpovídá otázkou. Tento nám nesrozumitelný výraz pochází z diplomatického slovníku té doby a znamená: „Co je mezi tebou a mnou?“ Těmi slovy se vyzývají dva spojenci s poukazem na úmluvu, která mezi nimi existuje, když je třeba objasnit něco, co ji uvádí v pochybnost. Tento výraz nevyžaduje odpověď; připomíná jen povinnosti, které byly vzájemně přijaty.

Ježíš chce přesunout pozornost na tuto rovinu, která je výš než obyčejné očekávání zázračného zásahu. Jemu nejde o hmotné víno; on chce dát na srozuměnou, že teď je ta „hodina“ vynikajícího vína eschatologické svatby (srov. Iz 25,6), kdy „z hor bude proudit nové víno a poteče dolů do údolí“ (Am 9,13).

Také démoni kladou Ježíšovi stejnou otázku, a on jim odpovídá: „Mlč!“ (srov. Mk 1,24n). S ním se totiž ruší domnělá smlouva mezi Bohem a satanem: Ježíš svým křížem přišel oddémonizovat náš obraz Boha.

ženo. Ježíš ji neoslovuje „matko“, ale „ženo“ (srov. 19,25). Vedle příbuzenství podle těla je tu ještě jedno důležitější, podle Ducha, které se zakládá na lásce (srov. Mk 3,33 par.; Lk 11,27-28). Žena znamená nevěsta: je to věrný Izrael, žena, která miluje svého ženicha, síónská dcera, která poslouchá Slovo a čeká na jeho naplnění.

ještě nepřišla má hodina. Ve starých rukopisech není interpunkce. Proti obvyklému překladu: „Ještě nepřišla má hodina“ (takto i v našem překladu, pozn. překl.) dáváme přednost

chápaní této věty jako otázky. To, co Ježíš říká, vlastně neznamená odmítnutí; to jasně vyplývá ze způsobu, jak jeho slova chápe Maria. On vlastně odkazuje na skutečnost, že přišla ta hodina, v níž Ženich zjevuje svou slávu. Ježíšova „hodina“, anticipovaná v Káně (srov. 5,25.28), dochází svého naplnění v jeho smrti, kdy se vrací k Otci (srov. 13,1) a kdy nám ukazuje, co je mezi námi a Bohem: jeho věrná a nepomíjivá láska.

Ježíš chce síónskou dceru v jejím očekávání přivést k pochození, že s ním přišla ta hodina, kdy Bůh naplňuje své zaslíbení. Od okamžiku, kdy se Slovo stalo tělem, se slaví svatba mezi nebem a zemí: jen je třeba nabrat, teď! Jeho první slova v Markově evangeliu jsou právě tato: „naplnil se čas“ (Mk 1,15).

v. 5: *jeho matka řekla služebníkům.* Ježíšova matka se obrací k služebníkům, kteří budou „vykonavateli“ znamení, jež Ježíš učiní.

udělejte všechno, co vám řekne. Matka a služebníci představují lid, který je připraven zachovávat smlouvu a který říká: „Všechno, co mluvil Hospodin, splníme“ (Ex 19,8; 24,7; srov. Joz 24,24). Ježíš je ten „prorok“, o kterém Mojžíš řekl: „Budete ho poslouchat“ (Dt 18,15). Josef, o kterém král řekl: „Co on řekne, udělejte“ (Gn 41,55), se postará o chleba pro všechny; Ježíš, nový Josef, daruje všem také víno. On je totiž Syn, o kterém Otec řekl: „Toho poslouchajte“ (Mk 9,7 par.), protože „jsem ho oslavil a ještě oslavím“ (12,28). Ježíš je Slovo: jestliže ho posloucháme, pak se voda našeho lidství proměňuje ve víno jeho božství.

v. 6: *stálo tam šest kamenných džbánů* atd. Detaily („šest“, „kamenných“, „očisťování“) nejsou zbytečné. Odkazují postupně na stvoření člověka, které nastalo v šestém dni, na zákon

napsaný na kamenných deskách a na rituály, které předpisuje. Také džbány (= nádrže na vodu) jsou „tam“, jako Ježíšova matka. Odkazují na křest Jana Křtitele, který přišel křtít, aby byl zjeven ten, na kterého sestupuje a na kterém zůstává Duch: Starou smlouvu, která obsahuje zachovávání zákona, Ježíš nepřišel zrušit, ale naplnit (Mt 5,17). Zákon sestává z 613 příkázání. Z nich 365 – jako počet dnů v roce – je zakazujících a 248 – jako počet kostí člověka – je prikazujících. Slovo postupuje každou dobu a utváří samu strukturu člověka v jeho nejhlubším nitru. Ale zákon je naplněn a plný jen v lásce (Řím 13,10). Bez lásky je každé naplnění prázdné, všechno je ničím (srov. 1 Kor 13,2-4).

na dvě až tři vědra. Zdůrazňuje se hojnost daru: je to šest džbánů, každý o dvou nebo třech vědrech, přičemž jedno vědro má objem 45 litrů. Každý džbán tedy obsahuje od 90 do 135 litrů.

v. 7: *naplňte džbány vodou.* Džbány, to víme teď, byly prázdné. Prázdné jako očekávání, které nepotkalo očekávaného, jako přikázání lásky, které nebylo naplněno, jako smlouva porušená hříchem, jako nevěsta bez ženicha. Sám zákon může být zachováván ve všech přikázáních, jako to dělá starší bratr, ale se zlobou a hněvem, bez lásky a aniž jen tuší, že Bůh by mohl být radost a slavnost, hudba a tanec (Lk 15,28-32; srov. Gn 4,1nn).

V těchto džbánech chybí to, pro co byly vytvořeny: jsou prázdné, bez vody, prvotního živlu života. Pán nařizuje, aby je naplnili: nevytvoří dobré víno z ničeho, ale z vody, která naplní kamenné džbány, z touhy po životě každého člověka, obsažené v zákoně daném Izraeli. Bůh přijímá a zhodnocuje všechno, co patří k člověku a jeho dějinám: spása, kterou nabízí, je

spása „lidského“. Ježíš nařizuje naplnit vodou džbány: očekávání Izraele se naplňuje v očekávání každého člověka. V něm se celé stvoření otevírá své budoucnosti, vínu sedmého dne, které Syn člověka nabízí v hojnosti. Běda člověku, zřekne-li se touhy po lásce a radosti, pro kterou byl stvořen! Takový je prázdnou nádobou, plnou nicoty, na nic.

v. 8: *naberte*. Z těchto džbánů se nabírá jako ze studny, která v 4,7 bude symbolem zákona, daného Mojžíšovi. Spása totiž pochází ze židů (4,22).

ted'. Nabírá se teď: nastala hodina spásy (srov. 4,23; 5,25). V Synu člověka se totiž otvírá nebe a slaví se spojení Boha s člověkem: to je ta „větší věc“, která byla slíbena v 1,51.

doneste správci svatby. Správce svatby představuje Izraele a jeho učitele, odborníky na zaslíbení, kteří s překvapením zjišťují kvalitu vína, které služebníci nabrali. Také my poznáváme kvalitu dobrého vína jen prostřednictvím Izraele; chápeme to nové jen na základě staré smlouvy.

v. 9: *vodu proměněnou ve víno*. Zázrak se tu nepopisuje. Rozhovory ale pojednávají o podmínkách, za nichž se všechno, co je lidské, stává „dobrým vínem“: především je třeba s „matkou“ poznat, že už nemáme víno, pak poslouchat Ježíšovu odpověď té „ženě“, když říká, že ještě nepřišla hodina, v níž se naplňuje zaslíbení, a konečně „udělat všechno, co řekne“ a naplnit džbány vodou a „ted'“ z nich nabrat.

nevěděl, odkud je. Správce svatby jako židé neví, „odkud“ pochází to dobré víno. Je jako Duch, jako sám Ježíš, o kterém nikdo neví, odkud přichází a kam jde (srov. 3,8; 8,14nn).

služebníci to věděli. Ten, kdo nabral vodu ze džbánů, ví, že všechno pochází z poslušnosti Ježíši na základě Mariiných slov.

správce svatby ... si zavolal ženicha. Až nyní se objevuje Ženich s očekáváním, že také ten, kdo ho volá, se stane jeho nevěstou.

v. 10: *Každý člověk předkládá nejdříve dobré víno* atd. Tak je tomu ve světě: na začátku je všechno krásné, opojené životem a láskou. Potom všechno zestárne a upadá: víno stále víc ztrácí na kvalitě, začne se ho nedostávat a slavnost končí. Šťastný je ten, kdo je dostatečně ohromený, že si toho už tolik nevšímá! Není náhodou, že reklamní spoty představují jen mladé lidi: víc než výrobky prodávají naději, že je možné exhumovat minulost, za což je člověk ochoten zaplatit jakoukoli cenu.

ale ty jsi uchoval dobré víno až do této chvíle. Stvoření není upadání od šestého dne zpět do minulosti: je to putování ke slavnosti dne sedmého.

v. 11: *To byl ... počátek znamení, která Ježíš učinil.* Tento svatební dar není jen první, ale je počátkem znamení. Všechna ostatní znamení (4,46-54; 5,2nn; 6,1nn; 9,1nn; 11,1nn) pramení jako potok z tohoto pramene: Ježíš znovu uzavírá smlouvu a člověk konečně díky němu dostává „dobré víno“.

V Káně začíná „den“ Mesiáše, který se postupně zjevuje až do vzkříšení Lazara, kde se jeho nepřátelé umluví, že se ho zbaví, protože koná mnoho znamení (11,47nn). Ale právě v jeho zabíjení se každé znamení stává skutečností: nastává hodina, v které se zjevuje Sláva.

zjevil svou slávu. V Káně se uskutečňuje zaslíbení dané učedníkům, že uvidí „větší věci“ než to, co očekávali (1,50n):

vidí slávu Syna člověka, která je slávou Otcova Jednorozeného, z něhož teď všichni čerpáme v plnosti, milost za milostí (1,14.16).

jeho učedníci v něj uvěřili. Všechna znamení slouží k tomu, abychom přilnuli k Ježíši, prameni života (srov. 20,31). Víra v něho je cílem každého Božího díla (6,30).

v. 12: *Potom se odebral ... do Kafarna* atd. Ježíš už není sám; kromě jeho učedníků je tu také Maria, která se pak objeví až u kříže (srov. 19,25). Matka je jako protagonista na začátku a na konci Synovy hodiny.

zdrželi se tam jen několik dní. Kamkoli přijde, tam ti, kdo jsou s ním, nacházejí „příbytek“. Jeho definitivní příbytek se ukáže v následujícím vyprávění: chrám, „dům mého Otce“ (v. 16).

3. Od textu k modlitbě

- Vstupuji do modlitby, jak je uvedeno v *metodě*.
- Soustředím se tím, že si představuji Kánu, kde se slaví svatba.
- Prosím o to, co chci: načerpat nyní od Ježíše, pramene lásky a života.
- Kontempluji tu scénu a uvažuji o osobách: kdo jsou, co říkají, co dělají.

Nepřehlédni

- svatba
- byla tam Ježíšova matka
- nemají víno
- co mi chceš, ženo? Nepřišla snad už má hodina?

- udělejte všechno, co vám řekne
- šest kamenných džbánů na očišťování, každý o obsahu asi 90/130 litrů
- naplňte džbány vodou
- teď naberte
- voda proměněná ve víno
- správce svatby nevěděl, odkud je
- služebníci to věděli
- uchoval jsi dobré víno až do této chvíle
- to je počátek znamení
- zjevil svou slávu
- učedníci v něj uvěřili
- „přebývání“ v Kafarnaum s matkou, bratry a učedníky

4. Texty k prohloubení

Žl 45; Oz 2,16-25; Iz 54,4-10; 62; Ez 16; Píseň písní; Zj 21 – 22.

5. ZBOŘTE TENTO CHRÁM, A VE TŘECH DNECH JEJ ZASE POSTAVÍM

Jan 2,13-22

- 13 Byly blízko židovské Velikonoce
a Ježíš se odebral vzhůru do Jeruzaléma.
- 14 V chrámě zastihl prodavače býčků, ovcí a holubů
i směnárníky, jak tam sedí.
- 15 Tu si udělal z provazů důtky a vyhnal všechny z chrámu
i s ovce a býčky, směnárníkům rozházel peníze
a stoly jim zpřevracel
- 16 a prodavačům holubů řekl: „Jděte s tím odtud!
Nedělejte z domu mého Otce tržnici!“
- 17 Jeho učedníci si vzpomněli, že je psáno:
„Horlivost pro tvůj dům mě stravuje.“
- 18 Židé mu však namítli:
„Jakým znamením nám dokážeš, že tohle smíš dělat?“
- 19 Ježíš jim odpověděl: „Zbořte tento chrám,
a ve třech dnech jej zase postavím!“
- 20 Tu židé řekli: „Tento chrám se stavěl šestačtyřicet let –
a ty že bys ho zase postavil ve třech dnech?“
- 21 On však to řekl o chrámu svého těla.
- 22 Teprve až byl vzkříšen z mrtvých,
uvědomili si jeho učedníci, co tím chtěl říci,
a uvěřili Písmu i slovu, které Ježíš řekl.

1. Poselství v kontextu

„Zbořte tento chrám, a ve třech dnech jej zase postavím,“ říká Ježíš v chrámě. V Káně ukázal, „kde bydlí“: v radosti a v lásce. Nyní, když přišel do chrámu, svého příbytku par excellence, bere bič, protože tu nachází něco úplně jiného. Obraz drahý reformátorům a disidentům všeho druhu, restaurátorům a konzervátorům všech dob, je znepokojujícím a hrozivým stínem, na který bychom raději zapomněli. Jestliže ho první učedníci neodstranili, ale vyhradili mu přednostní místo, měli s ním určitě jasný záměr, který nám nesmí uniknout. Pro nás křesťany je to pokojná a odbytá záležitost, protože myslíme na jeruzalémský chrám, který už neexistuje, a mluvíme o „očistění“, které je „zbožným“ termínem. Abychom toto gesto pochopili, musíme si jako vždycky představit, že Ježíš koná nyní to, co dělal tehdy. Co bychom řekli, kdybychom ho dnes uviděli s bičem v rozličných náboženských nebo laických chrámech? Neřekli bychom, že je to nějaký zběsilý blázen, který dostal záchvat, nebo přinejmenším někdo, kdo se nedokáže přizpůsobit, kdo žije mimo realitu? Nepřivedl by do krize mnoho našich pokojných zvyků, které se týkají chrámu, to jest samého Boha, a našeho způsobu, jak k němu přistupujeme?

Jeho gesto je prorocké v dvojím smyslu. Zaprvé: navazuje na proroky, kteří byli vždycky kritičtí k institucím nakloněným víc zájmům mocných než cíli, s jakým byly založeny (srov. Iz 1,10-17; Jer 7,1-15; Mal 3,1nn, texty, které umožňují pochopit, proč je úděl proroků takový, jak ho barvitě popisuje Žid 11,32-40). Zadruhé: je to „prorocké gesto“ jako četné úkony Jeremiášovy (srov. Jer 13,1nn; 19,1nn; 27,1nn; 32,1nn), které symbolicky anticipuje Ježíšovo poslání. Bič, znamení zla,

které se usadilo v chrámě, se obrátí proti němu: to, co teď koná, je činná předpověď jeho smrti a vzkříšení.

Identita izraelského lidu se zakládá na smlouvě, chrámu a zákonu. Králové a kněží jsou jeho strážci a jako každý strážce mají sklon se stát majiteli. Proto je v Izraeli kromě instituce krále a kněží také antiinstituce proroků. Ti jsou mluvícím cvrčkem¹ svědomí, které volá k úniku z přetvářky, lži a útisku. Jako oni, tak také Ježíšovo působení, má jedinou moc: moc Slova. Jím Ježíš začíná v Káně novou smlouvu; nyní v Jeruzalémě o sobě prohlašuje, že je nový chrám, aby nám pak v následujícím úryvku daroval nový zákon.

Zatímco svatbě-smlouvě v Káně chybí „vino“, chrám v Jeruzalémě se stal doupětem lupičů (Jer 7,11; Mk 11,17). Jako Ježíš učinil z vody „dobré vino“, tak udělá ze zbořeného chrámu Otcův dům. On sám, Slovo učiněné tělem, je novým chrámem, místem společenství Boha a člověka.

Synoptici zařazují tuto scénu na konec Ježíšova veřejného působení; Jan ji klade na začátek, a tím jí dává programový smysl, který bude možno pochopit až na konci. Pro jeho styl je typické, že předem vypráví to, co bude pochopeno až později: Slovo předchází události, protože všechno z něho pochází. Ale i když ho pochopíme vždycky až později, není zbytečné ho anticipovat: Slovo totiž slibuje přítomnosti budoucnost a po jejím naplnění vzpomínka na ni odhaluje pravý smysl toho, co se stalo.

Tento text je třeba číst s klíčem „očistění“, nebo přímo „zrušení“ chrámu Ježíšem. On je pravý Boží beránek (1,29.36), který zaujímá místo Hospodina, vchází do chrámu, očišťuje jeho kult (srov. Mal 3,1-3) a svou obětí ruší všechny ostatní oběti:

1 Postava z příběhů o Pinocchiovi, pozn. překl.

obětování Boha člověku nastupuje na místo mnoha obětí, které člověk přináší Bohu. Ježíš ale mluví o zboření a znovuvystavění: tou pravou svatyní, která tu dřívější převýší, bude jeho zabité a vzkříšené tělo, kde se člověk klaní Otci v Duchu a v pravdě (4,24).

Chrám bude zbořen, ale ne Ježíšem, nýbrž představiteli, kteří zničí jeho, aby si udrželi svou moc, jako už zničili chrám, když z něj udělali tržnici. Ježíš ho naopak znovu vystaví, když v sobě naplní to, co chrám znamená. Očištění a zboření chrámu je anticipování jeho díla Syna, který odstraňuje všechny naše obrazy Boha, aby nám zjevil toho, kterého nikdo nikdy neviděl a o kterém řekne: „Kdo viděl mne, viděl Otce“ (14,9; srov. 1,18). Proto jeho činnost začíná od chrámu, a s bičem!

Ve všech kulturách představuje chrám pupek, který spojuje zemi s nebem, místo božstva a pramen lidství, úložiště norm nezbytných k zachování života. Chrám je středem prostoru a času: strukturuje obyvatelný prostor tím, že odděluje *fanum* a *profanum*, slavnostmi dává času rytmus a zákonem uspořádává soužití lidí. Bez chrámu by se vesmír „neotáčel“; rozpadl by se jako kolo bez náboje. Ať je člověk dobrý, nebo zvrácený, osvobozující, nebo zotročující, bez nějakého svého chrámu by nemohl existovat. Jako je totiž živočich řízen instinktem, tak je člověk hýbán touhou dosáhnout cíle, kterému podřizuje všechno ostatní. Chrám je symbolem této skutečnosti, která dává jeho žití smysl, protože poskytuje tělo jeho touze po štěstí a uspořádává jeho činnosti a instituce: je to místo slavení, radosti a společenství. Ale stále tíhne k tomu, aby se stávalo také místem obchodu s Bohem a mezi lidmi – jen pravda a dobro se mohou převrátit v lež a zlo –, místem ospravedlnění obětí a útlatu, až k obětování a potlačení člověka ve jménu Boha. Uprostřed starověkých měst

stál vždycky chrám, který se v křesťanství stal „dómem“, společným domem. Dnes uprostřed najdeme burzu s kultem svobodného obchodování a *new economy*, v jejímž jménu se vede fanatická svatá válka, kdy se nehledí do tváře ničemu a nikomu a ničí se země a všechno, co je na ní, svět i ti, kdo jej obývají (srov. Žl 24,1). Tato operace se provádí bezbolestně díky narkotiku produkovanému v jiných chrámech, v chrámech zábavy a sportu, zdraví a co si jich ještě můžete vymyslet, k vlastnímu ekonomickému zisku a k mravnímu otupění ostatních.

Bůh, chrám a člověk jsou tři skutečnosti, které se vzájemně zrcadlí a mají rozličné podoby podle obrazu, který má člověk o Bohu. Jestliže je Bůh ten, který má všechno v rukou a nade vším vládne, pak realizovaný člověk, jemu podobný, je mocný; a tomu odpovídající chrám je první zárukou všeho útisku. Jestliže je Bůh někdo, kdo se dává a slouží, pak skutečný člověk je pokorný jako on; a tomu odpovídající chrám je místo společenství a lásky. Bůh a chrám představují svět hodnot, kterými se člověk řídí, podle kterých uspořádává své myšlení, chtění a jednání, aby dosahoval stále plnějšího života, který je hodný toho jména.

Syn člověka, pravý chrám, bude zabit právě oním oklamáním člověka, které klade jeho štěstí do vlastnění věcí, osob i samého Boha, místo do vzájemného daru lásky Otce a Syna a bratrů, milujících se mezi sebou.

Tato Ježíšova návštěva chrámu uvádí do krize naši ideu Boha a člověka.

Chrám, který Ježíš nazývá „domem mého Otce“ a potom „chrámem“, je nakonec ztotožněn s jeho „tělem“. Tělo Slova je nyní Božím „stanem“ uprostřed nás, kde my jsme s ním doma. V Ježíši se chrám stává skutečností, jíž je znamením: je nebem otevřeným nad zemí, viděním Slávy a životem člověka.

Důležitý je tu údaj o čase a místě: časem jsou tu Velikonocce, o nichž se slaví spása, a místem je jeruzalémský chrám (vv. 13-14a). V Jeruzalémě se o Velikonocích naplní „hodina“ Ježíše, který se stane nových chrámem, z něhož bude pramenit spása pro všechny lidi.

Tento krátký text je pletivo gest, slov a interpretovaných bezprostředních nebo vzdálených vzpomínek, čerpaných z Písma a z Ježíšových slov. Počáteční scéna vypráví o gestu namířeném proti prodávacům a o slově o „domě mého Otce“, kterému učedníci rozumějí ve světle mesiášského žalmu 69,10 (vv. 14b-17). Následuje reakce židů s požadavkem znamení a odpovídá: „Zbořte tento chrám, a ve třech dnech jej zase postavím.“ Ježíš klade rovnítko mezi zbořením chrámu a svým zabitím, které oni vykonají, a prohlašuje, že má moc život dát a zase ho přijmout nazpět (srov. 10,18). Ale židé jeho nárok ironizují (vv. 18-20). Evangelista nakonec poznamenává, že Božím chrámem je Ježíšovo tělo (v. 21). Učedníci, kteří si ta slova zapamatují, je pochopí až po vzkříšení; tehdy uvěří Písmu a Ježíšovu slovu, které je jeho pramenem a naplněním (v. 22).

Tento úryvek je zkratkou k závěru evangelia, trochu jako Lk 2,41-51. Od začátku se ukazuje konec: abychom se mohli vydat na cestu, je důležité zhlédnout cíl.

Hlavní témata tohoto textu – Pánovo navštívení jeho chrámu, vyhnání prodávců, požadavek znamení, diskuse o Ježíšově autoritě a slova o zboření a znovuvystavění chrámu – se nacházejí, rozptýleně a v opačném pořadí, také v ostatních evangeliích (po řadě: Mk 8,11 par.; Mk 11,15-19 par.; Mk 14,59 a Mt 26,61; Lukáš nezařazuje slova o zboření chrámu do procesu s Ježíšem, ale se Štěpánem: Sk 6,13n; tento výrok se znovu objeví u kříže: Mk 15,29 par.). Jan spojuje všechny

tyto prvky v jednom vyprávění, jehož význam je patrný z jejich spojení, kontextu a připojených poznámek. S Božím beránkem je očištěn kult: na místo rituálních obětí nastupuje kult „logický“ a milý Bohu (srov. Řím 12,1nn), kult Slova, které se stává tělem, v Duchu a v pravdě Syna. On jako chrám bude zbořen hříchem světa. Božím znamením, které předloží jako osvědčení svého díla, bude vzkříšení, jež ho potvrdí jako nový a definitivní chrám.

Ježíš je nový chrám: jeho tělo, hříchem zničené na kříži, se při vzkříšení stane společenstvím mezi Bohem a člověkem, které je plné života.

Církev je tvořena učedníky, kteří přilnou k němu, staviteli zavrženému živému kameni, a kteří se spolu s ním také stávají příbytkem Boha, jenž v nich přebývá (srov. 14,19-24; 2 Kor 6,14-18; 1 Kor 3,16n; Ef 2,19-22; 1 Petr 2,4-6). Jako v Ježíši přebývá tělesně plnost božství (Kol 2,9), tak také jejich tělo je chrámem Ducha (1 Kor 6,19).

2. Četba textu

v. 13: *Byly blízko ... Velikonoce.* O Velikonocích se slaví vysvobození z egyptského otroctví, předobraz konečného vysvobození, které uskuteční Mesiáš. V Janově evangeliu najdeme trojí Velikonoce (2,13; 6,4; 11,55). Při posledních bude obětován Boží beránek za spásu světa. Toto vyprávění začíná slovy, že Velikonoce jsou blízko, a končí předpověděním Ježíšovy paschy.

Velikonoce se původně slavily v rodině; později s centralizací moci chodili židé do jeruzalémského chrámu. V Ježíšově době

k této příležitosti připutovalo až 100 000 poutníků a obětovalo se až 18 000 beránků.

židovské. Ve Starém zákoně je pascha „Hospodinova“; zde je „židů“. Pro Jana jsou to náboženští představitelé, kteří dohlíží na lid a utiskují ho, jsou to špatní pastýři, kteří své stádo vykořisťují (10,1-10).

v. 14: *v chrámě zastihl.* Pán vchází do svého chrámu: „Kdo však snese den jeho příchodu, kdo ob stojí, až se objeví? Vždyť je jako oheň, kterým se taví, jako rostlina valchářů! Usadí se, aby taval a tříbil stříbro, očistí syny Leviho a vytríbí je jako zlato a stříbro a potom zase budou obětovat Hospodinu ve spravedlnosti“ (Mal 3,1nn). Synové Leviho jsou klérus: ten bude očištěn louhem a ohněm. Ježíš začíná očištěním kultu, protože v něm se slaví to, co se žije: člověk se modlí tak, jak žije (*lex orandi, lex vivendi*). Náboženské nebo sekulární kulty (ty druhé jsou hloupější, protože jsou svévolně zavedeny mocnáři) jsou divadla, v nichž člověk nachází svět svých tužeb.

prodavače. Chrám, místo setkávání s Bohem, se snadno stane tržištěm. Zvlášť v měsíci kolem Velikonoc se dařilo obchodům s tučnými zisky pro kněžskou třídu, která ze služby chrámu přešla k jeho ovládání a k panování nad těmi, kteří do něj přicházeli. Každá dobrá věc se zvrátí ve zlo, když se používá jako prostředek moci. A to nejlepší se pak stane nejhorším. Tak je tomu s každou nepravdivou odpovědí na správnou otázku.

býčků, ovčí a holubů. To jsou zvířata určená pro oběti. Tento nezanedbatelný detail se bude ještě jednou opakovat.

směnárníky. Poutníci přicházeli ze všech stran, také z diaspory, a přinášeli s sebou „nečisté“ mince s cizími podobiznami a božstvy. Ty se musely vyměnit za mince „čisté“, které se razily

přímo v chrámě. Směna byla vždycky pramenem zisku. Nevýdělává se prací, ale směnou. A čím víc je směna virtuální, tím je zisk reálnější. Zatímco tehdy byl jeruzalémský chrám také centrální bankou Palestiny, dnešní banky jsou chrámem, kterému je obětován celý svět. Zatímco kdysi se chrám stával tržištěm, dnes bez jakékoli masky se trh stává chrámem. Stačí si uvědomit, že už v posledním desetiletí před rokem 2000 prošly během tří dnů burzou, která se už stala *city*, městským centrem, přibližně stejné částky, které se na celém světě směnily během jednoho roku.

v. 15: *tu si udělal z provazů důtky.* Ježíš přichází rozbít tento systém útlaku. Zaplatí za to cenou zničení svého těla.

Provazové důtky připomínají bolesti mesiášské doby, kdy Mesiáš přijde, aby učinil konec zlu. Pán vchází do svého chrámu, aby ho vyčistil (srov. Mal 3,1nn). Ježíšovo gesto je symbolem Božího soudu nad hříchem světa: tichý beránek odkrývá hněv zla, které vezme na sebe.

vyhnal všechny z chrámu i s ovцами a býčky. „Ovce“ jsou v řečtině středního rodu; „všichni“ jsou ale rodu mužského. Evangelista tu chce jasně vytvořit nárazku na lid, stádo, které je podřízeno nepravým pastýřům. Ježíš je „pastýř dobrý“, který je vyvádí ven z chrámového okrsku, kde jsou vykořisťováni a poráženi, aby je přivedl na pastviny života (srov. 10,1-4). Lid přichází do chrámu, aby byl „okraden, zabit a zničen“ (srov. 10,10). Ježíš je přišel vysvobodit tím, že zjevuje Boha, který si nežádá život člověka, ale nabízí za něho život svůj.

rozházal peníze. Zatímco lid byl vyveden z uzavřeného okrsku ven, peníze byly rozházeny v chrámě, který jimi byl zaneřáděn: to je ten skutečný bůh, který se v nich uctívá.

v. 16: *a prodavačům holubů řekl.* Jen jim patří toto pokárání. Holubi byli užíváni pro zápalné oběti na usmíření (Lv 1,14-17), zejména chudými lidmi (Lv 5,7), a pro oběti na očištění a odpuštění (Lv 12,8; 15,14.29). Příchod beránka Božího, obětovaného za spásu světa, ukončuje všechny ostatní oběti. Usmíření, očištění a odpuštění přicházejí od jiné holubice: od Ducha, který spočívá na Synu. Ježíš plně uskutečňuje to, co kult a chrám znamenají, a očišťuje především sám chrám, aby nebyl opakem toho, čeho je znamením.

Holubice je navíc symbolem Izraele a prodavači jsou představitelé lidu, kteří ho vyprodávají.

z domu mého Otce. Ježíš nazývá chrám „domem mého Otce“. Později bude nazýván „svatyní“ (vv. 19.20.21)², což je to nejdůvěrnější místo, kde je „svaté svatých“, nikomu nepřístupné, s výjimkou velekněze jednou za rok (Lv 16,2-28; Žid 9,7). A Ježíš nakonec ztotožní se svatyní své tělo (vv. 19-21).

Ježíš označuje Boha „můj Otec“; prohlašuje tedy, že je jeho Synem. Posluchači mohli spojení „Boží Syn“ chápat jako přívlastek Mesiáše (srov. Žl 2,6n). Pro čtenáře je to jasně jednorozený Syn, Slovo obrácené od věčnosti k Bohu, které je samo Bohem (1,1nn).

tržnici. „Dům mého Otce“ se stal „tržnicí“. Zmocnili se ho obchodníci, jejichž bůh – peníze – vládne chrámem. V Otcově domě by mělo vládnout bratrství. Lidé se stále snažili, a úspěšně, používat Boha jako podporu chtivosti těch, kdo utiskují bratry.

2 V našem překladu se stále užívá slovo „chrám“. V řeckém textu se rozlišuje „chrám“ (*to hieron*, vv. 14.15) a „svatyně“ (řec. *ho naos*, vv. 19.20.21), ve smyslu „vnitřní, posvátná část chrámu“, pozn. překl.

Teprve v nedávné době to šlo dělat tak, aby se Bůh neobtěžoval. On zločiny a slavnosti nesnáší (Iz 1,10-15).

Chrám se může stát tržnicí také v obrazném smyslu. Každé náboženství má sklon zúžit vztah k Bohu na směnu: modlitby, dobré skutky a oběti slouží k tomu, abychom si zasloužili jeho přízeň (srov. Mal 3,13-15). Chrám se tak stává místem obchodování s Bohem. S velikou zbožností se koná svrchovaná bezbožnost, které je schopen jen nábožný člověk. Ale Bůh je láska: kdo ho chce uplácat, jedná přímo proti jeho přirozenosti a nakládá s ním jako s prostitutkou. Když proroci mluví o chrámové prostituci, mají tím na mysli tento kult, který jak je zbožný, tak uráží Boha.

Jeho chrám se nesmí přeměňovat na zástěrku nepravosti nebo na talisman spásy (Jer 7,10-11). Až přijde Mesiáš, nebude v chrámě už žádný prodavač (Zach 14,21) ani duchovních, ani materiálních hodnot. Chrám se znovu stane Otcovým domem, společenstvím s ním a mezi námi navzájem.

v. 17: *jeho učedníci si vzpomněli, že je psáno.* Ježíšovy skutky vedou učedníky k rozpomínání se na Písma, která už znají a kterým skrze toho, o němž hovoří (srov. 1,45), konečně rozumějí.

Horlivost pro tvůj dům mě stravuje. To jsou slova mesiášského žalmu (Žl 69,10), v němž se mluví o utrpení Krista, kterého stravovala horlivost pro Boha jako proroka Eliáše (1 Král 19,10.14).

Evangelista místo původního „mě stravovala“ uvádí „stravuje“ (v řečtině budoucí čas „bude stravovat“, pozn. překl.). Tato scéna už otvírá tajemství Mesiášova utrpení. Na kříži (19,29) se ještě jednou bude odkazovat na tento žalm, který říká: „V žízni mě napojili octem“ (Žl 69,22). Tato násilnická činnost, kterou Ježíš provádí, je prostě symbolem skutečného násilí, kterého se